

Schrijfpakket 2

Handleiding voor leerkrachten

Er was misschien eens ...

Dit schrijfpakket werd ontwikkeld door de onderzoeksgroep Nederlands van het expertisecentrum 'Onderwijsinnovatie' van hogeschool VIVES in het kader van het PWO-onderzoek 'SOS: Schrijven op school'.

In dit schrijfpakket zitten de **bouwstenen voor functioneel schrijven** maximaal verweven. In de handleiding voor leerkrachten worden ze per les geëxpliciteerd zodat het voor leerkrachten duidelijk is waarom gekozen werd voor een bepaalde lesinhoud of -aanpak.

Het pakket is een aanvulling op je taalmethode of vervangt een aantal lessen uit die methode. Deze projectbundel bestaat uit een leesles, een aantal schrijfflessen en versterkt de taalbeschouwelijke vaardigheden van je leerlingen. Voor wie dat wil, zijn er ook kansen om beeldend aan de slag te gaan.

Meer info over en een online coaching bij deze bouwstenen voor functioneel schrijven kunnen leerkrachten terugvinden via de **website** gekoppeld aan dit onderzoeksproject, nl.

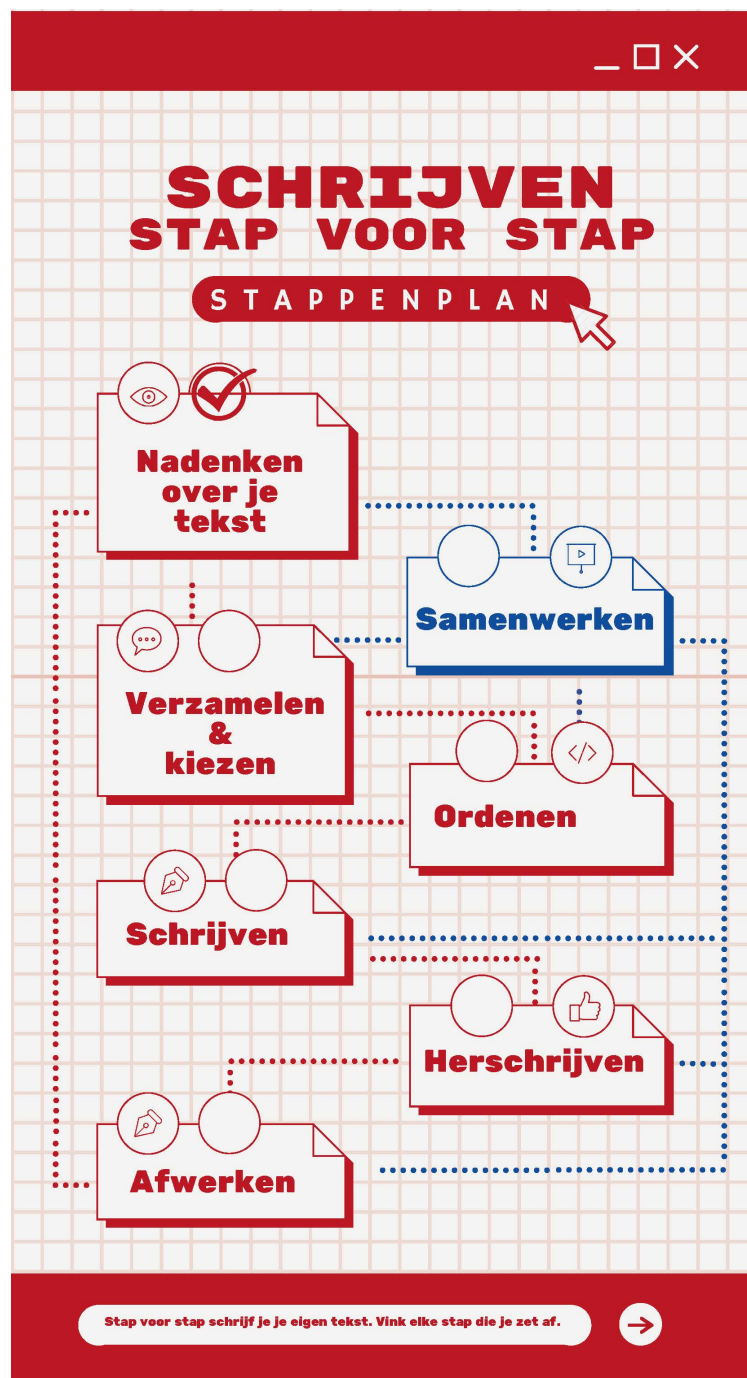
<https://vivesweb.be/taalsterkschrijvenopschool>.

Aandacht voor het schrijfproces

Elke schrijver doorloopt verschillende stappen om tot een sterke tekst te komen. Dit schrijfpakket begeleidt de leerlingen bij elke stap van dit schrijfproces in vijf lessen. In een laatste, zesde les, wordt hetzelfde schrijfproces nog een keer doorlopen om een brief op te stellen.

Waarom deze les?

In deze les maken de leerlingen kennis met twee verhalen uit de bundel *Er was misschien eens...*. Verhalen lezen is op die manier het vertrekpunt voor de schrijflessen die volgen. Leesstrategieën nemen dan ook een belangrijke plek in.

Centraal in deze les staat de bouwsteen *motivatie*. Meer daarover:
#lezen #leesstrategieën #motivatie

In deze les

- maak je kennis met het boek 'Er was misschien eens ...'
- lees je twee verhalen uit het boek

Bekijk de cover van het boek 'Er was misschien eens...'. Wat zie je allemaal? Wat verwacht je dus van het boek?

Introduceer **het boek**. Wie kent het boek al? Wat verwachten jullie als je de cover bekijkt? Waarover zal het boek gaan?

Zoom in op **de titel**. Welke verhalen beginnen ook op die manier? En waarom staat er 'misschien'? Wat leert ons de ondertitel? Wat verwacht de auteur dus van ons, denk je? Vraag ook wie is de **auteur** hier is? En wie is die andere man (de **illustrator**)? Wie of wat is 'Pelckmans' (de **uitgeverij**)? Wat is haar rol? Laat de leerlingen noteren op of naast de cover.

Kom samen met de kinderen tot het **leesdoel**. Bekijk nadien het voorwoord van de auteur op de volgende pagina. Hadden jullie het juist? Hoe zullen we dit boek dus lezen?

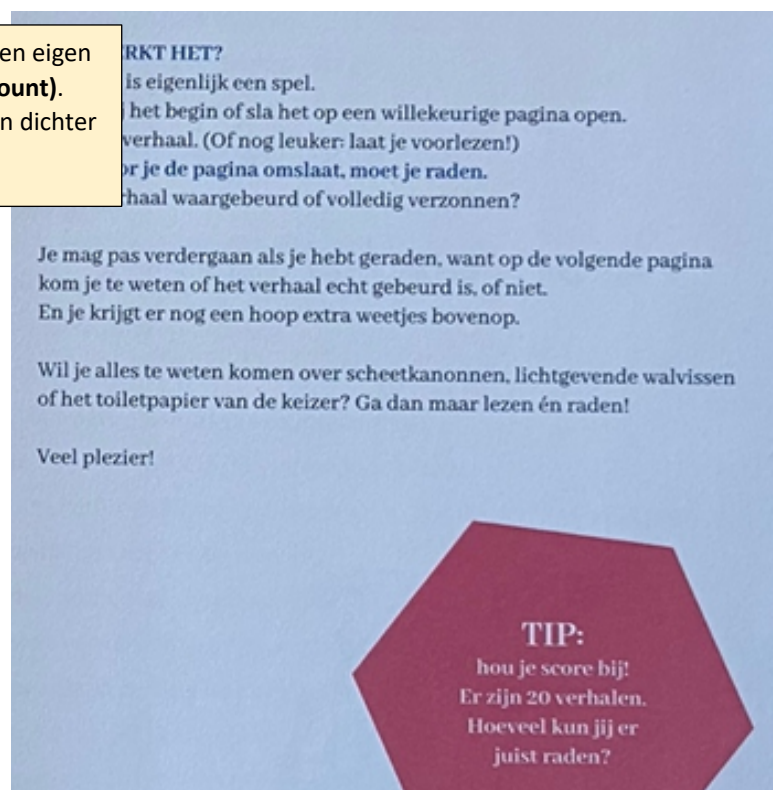
Sta even stil bij de **tekeningen**. Wat zie je allemaal? De vissen vallen, samen met druppels, net als regen, bijvoorbeeld. Komt er straks zo'n verhaal aan bod misschien? Wat zie je nog?

De auteur heeft een voorwoord geschreven waarin hij uitlegt hoe het boek werkt (en dus wat hij van jou als lezer verwacht). Wat is dat precies? Had je het daarnet bij het juiste eind?

Lees dit voorwoord voor en bespreek samen met de kinderen het **doel** van dit boek. *Wat verwacht Kamiel De Bruyne van zijn lezers? Proberen we dit eens bij twee verhalen? Jullie raden of ze waar of niet waar zijn. En waarom.*

TIP: de auteur en illustrator hebben een eigen **website (en TikTok- en Instagramaccount)**. Bekijk die eens samen. Zo breng je hen dichterbij de leefwereld van de kinderen.

Zijn de verhalen *De dag dat het vissen regende* en *De ridder die de friet waar of niet?* Waarom denk je dat?

Markeer in het **groen** de elementen die ervoor zorgen dat jij dit verhaal gelooft, in het **rood** de elementen die volgens jou niet kloppen en in het **oranje** waaraan jij twijfelt.

1

De dag dat het vissen regende

Er was misschien eens een dorpje in Centraal-Amerika waar honderdvijftig jaar geleden geen wolkje aan de lucht was. Het dorpje heette Yoro. Grote gezinnen woonden er in kleine huisjes en iedereen had er honger. De bonen en de mais, die er werden gekweekt, waren niet lekker. Iedereen sterk te houden. Iedereen eten overleef je niet. Iedereen vijftig jaar geleden ook niet.

natgeregende wegen, velden en daken van Yoro.

Toen de storm voorbij was, liepen alle inwoners met emmers de straat op. Het hele dorp was bezaaid met verse vis. Het was alsof Sinterklaas zich vergist had en in de plaats van snoep een lading vis had uitgestrooid. Iedereen vulde zijn emmers. Sommigen van hen hadden nog nooit vis gegeten en konden niet wachten om hun lege maag te vullen. Het was een feestmaal, dat op een dag gewoon uit de lucht kwam vallen.

om de mais te laten groeien. Ze keken naar de hemel en smeekten om een mirakel. En plots gebeurde het. Als een donderslag bij heldere hemel. Eerst begon het te waaien, dan vielen de eerste druppels. Het werden er steeds meer. Het waaide, het bliksemde, het knalde en het stormde. Iedereen vluchtte naar binnen en keek uit het raam. Niemand had ooit zo veel water uit de lucht zien vallen. Het was alsof de hele oceaan besloten had te verhuizen naar hun dorp. De druppels werden groter en groter. Ze beukten tegen de daken. Doffe dreunen. Het waren zo groot. Iedereen zag dat het regende, zag dat het vissen regende. Honderden, misschien wel duizenden vissen vielen uit de lucht en hapten naar adem op de

WAAR of NIET WAAR

Lees de tekst voor. Laat leerlingen terwijl de elementen in drie verschillende kleuren markeren: elementen die volgens hen waar zijn, die helemaal niet waar zijn of elementen waaraan ze twijfelen.

TIP: verwijst bij deze opdracht naar het verschil tussen **fictie** en **non-fictie**.

Denk aan de **vijf sleutels voor begrijpend lezen**. Voorspel vanuit de titels, formuleer verwachtingen, stel vragen...

Elementen die de tekst voor Iln. geloofwaardig kunnen maken: Yoro is een plek die echt bestaat, de tekst bevat heel veel details, het werelddeel 'Centraal-Amerika' is bekend ...

Elementen die de tekst voor Iln. ongeloofwaardig kunnen maken: vallende vissen bestaan niet, je kunt de hemel niet smeken om een mirakel, zo extreem hard kan het niet regenen ....

Elementen die de leerlingen kunnen doen twijfelen aan de geloofwaardigheid van het verhaal: raar dat die inwoners van Yoro ook niet een beetje bang waren van al die vallende vissen en de vissen enkel als een leuk feestmaal zagen ...

De ridder die de friet uitvond

Er was misschien eens een ridder die heel graag at. Hij kon de hele dag door eten. Drie eitjes voor het ontbijt, zes hompen brood en een bol kaas op de middag, anderhalve emmer soep als avondmaal en een vleespasteitje voor het slapengaan. Overal in het rijk wisten de mensen dat ze hun kippen moesten binnenhouden wanneer Wilfried van Bouillon op zijn paard over het land galoppeerde.

Op een dag plofte ridder Wilfried na een lange rit neer in een moestuin. Zijn knecht maakte een vuur, gooide olie in een pan en bakte een lekker stuk beverstaart voor zijn meester. Wilfried vrat de staart luid smakkend op. Nadat hij het laatste restje vet tussen zijn nagels had uitgeslurpt, was hij klaar voor zijn zwaardvechtoefeningen. Iedere middag na de lunch zwiepte Wilfried met zijn zwaard naar doelwitten, hakte hij poppen in tweeën of zwaaide hij gezwind met zijn zwaard naar een zwijn. Vanmiddag verzamelde Wilfrieds knecht een paar aardappelen in een mand. Een voor een gooide hij de aardappelen in de richting van zijn meester, die ze dan in 1-2-3-PATAT in stukken hakte. Wilfried miste niet één aardappel. Hij was zo behendig en snel dat hij de volgende aardappel in meerdere stukken kapte in één beweging. ZOEF! TSJIEF! TSJAF! Vier perfecte balkjes aardappel vlogen door de lucht. Ze tuimelden sierlijk voorbij het zwaard van Wilfried en kwamen terecht in de pan met olie, die nog op het vuur stond. De aardappelen begonnen meteen te pruttelen.

Het duurde een paar minuten voor de knecht ze uit de pan kon halen. Toen hem dat eindelijk gelukt was en hij ze wilde weggooien, hield Wilfried hem tegen. 'Wacht!' riep hij. 'Ze ruiken heerlijk! Ik wil ze proeven!' De ridder nam voorzichtig een stukje aardappel vast en beet erin. Het was alsof hij de hemel proefde. Krokant vanbuiten, zacht vanbinnen. Een geschenk van de natuur. Hij wilde nooit meer iets anders eten. Hij wilde heldhaftige dingen zeggen, zoals: 'Ik, Wilfried van Bouillon, heb vandaag de allergrootste der culinaire ontdekkingen gedaan!' Maar omdat de aardappel zo heet was in zijn mond, kwam hij niet veel verder dan: 'Ik, Wilfried ...' Dus als je de volgende keer 'Ik wil friet!' roept, denk dan even aan de ridder die de friet uitvond ...

WAAR
of NIET WAAR?

Elementen die de tekst voor lln. geloofwaardig kunnen maken: Bouillon is een plek die echt bestaat, de tekst bevat heel veel details, het lijkt een aannemelijk verhaal dat de uitspraak 'Ik, Wilfried' verkeerd begrepen werd als 'Ik wil friet ...'.

Elementen die de tekst voor lln. ongeloofwaardig kunnen maken: het is ongeloofwaardig dat iemand in één beweging een aardappel in schijfjes kan hakken, de gebeurtenissen zijn te toevallig ....

Elementen die de leerlingen kunnen doen twijfelen aan de geloofwaardigheid van het verhaal: aten ridders echt beverstaarten? Gebruikten de ridders al pannen met olie om eten te frituren?

Lees het antwoord. Had je het bij het rechte eind?

Was het verhaal nu waar of niet? Laat leerlingen kiezen welke tekst ze lezen. Dat verhoogt hun **motivatie**. Bespreek beide teksten klassikaal. **Interactie** verhoogt de **betrokkenheid** en het **begrijpen** van de tekst.

WAAR

Volgens de inwoners van Yoro in Honduras regent het ongeveer één keer per jaar vis in hun dorp.

Sta stil bij de 'Vist-je-datjes'? Doorzien je leerlingen het **woordmopje**? Bekijk ook de **tekeningen**. *Wat zie je? Welke kleuren heeft de illustrator gebruikt?* Toon hoe auteur en illustrator goed samenwerken.

Vist-je-datje

Koppel hier terug naar de **voorspellingen** van de leerlingen (zie de wolkjes). *Kloppen de verwachtingen?* Op die manier ga je aan de slag met **leesstrategieën** als 'voorspellen' en 'verwachtingen formuleren'.

Denk ook na over de **bedoeling** van de auteur. Hij wil je doen twijfelen. *Hoe deed hij dat?* De leerlingen doen hier inspiratie op voor hun eigen verhaal.

Doordat het zo zwaar stormt tijdens de 'vissenregen', schuilt iedereen binnen en heeft niemand de vissen ooit echt uit de lucht zien vallen. Na de storm liggen ze op straat en men gaat ervan uit dat ze uit de lucht komen.

Yoro is niet de enige plaats waar het al vissen heeft geregend, ook in Sri Lanka, India, de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk gebeurde dat al.

Bespreek de **extra uitleg en de weetjes**.
Wijs op de bestaande plek en het jaarlijkse festival, de logische verklaring, de mogelijke twijfel enz. Vergeet ook de **tekeningen** niet.

Dat gebeurt telkens in mei of juni, wanneer de eerste hevige regen van het jaar valt. De straten liggen dan na een zware storm bezaaid met vis. Al meer dan twintig jaar organiseert de stad ook een straatfestival na de vissenregen. Er is dan een miss-vissenregenverkiezing, een vissenparade en overal staan mensen vis te bakken.

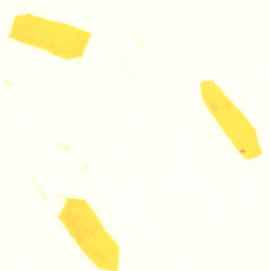
Hoe het komt dat het in Yoro een keer per jaar vissen regent, is een mysterie. Sommige inwoners zeggen dat het komt doordat een priester, lang geleden, drie dagen en drie nachten gebeden heeft voor meer voedsel voor de bevolking. Dat is weinig waarschijnlijk. Wetenschappers zeggen dat stevige wervelwinden vis uit de zee kunnen opslorpen en kilometers lang met zich meesleuren. Dat fenomeen heet een 'waterhoos'. Andere wetenschappers denken dat ondergrondse rivieren door de hevige regenval overstromen. Op die manier komen die rivieren (en hun vissen) toch boven de grond en blijven de vissen achter.

Niet alleen vissen durven al eens uit de lucht te vallen. Er zijn ook gevallen bekend waarin het spinnen regende, of wormen, of padden. In China regende het tijdens een storm enkele jaren geleden octopussen, schelpen, garnalen en zeesterren.

Een Engels spreekwoord zegt: 'Het regent katten en honden'. Dat betekent dat het heel erg hard regent. Voorlopig heeft het nog nergens écht katten of honden geregend.

NIET WAAR

Wilfried van Bouillon heeft de friet niet uitgevonden.
Dat kon hij niet, omdat er gewoon in de middeleeuwen
in Europa nog geen aardappelen waren.

Die groeiden oorspronkelijk alleen in Zuid-Amerika en dat deel van de wereld was in de middeleeuwen nog niet ontdekt. Pas vele honderden jaren na de tijd van de ridders werd de aardappel door Spaanse ontdekkingsreizigers naar Europa gebracht en kon de friet worden uitgevonden.

Wie de friet dan wel uitvond, weten we niet helemaal zeker. Men beweert dat de friet in België werd uitgevonden. Een aantal mensen, die rond de Maas woonden, aten vaak gefrituurde vis. Maar rond het jaar 1600 vroor het zo hard, dat de rivier dichtvroor en er geen vis meer kon worden gevangen. De arme mensen konden niks anders verzinnen dan de goedkope aardappelplant in stukjes te snijden en te frituren.

Bespreek de **extra uitleg en de weetjes**. Wijs op het probleem in de tijd en ruimte, de echte ontdekking van de friet, de elementen uit het verhaal die wel waar zijn (en zo het verhaal geloofwaardig maken – slim van de auteur) bv. beverstaarten eten, de plaatsnaam Bouillon enz. Bekijk ook hoe de **illustrator** hier geholpen heeft. Let op de tekeningen, de kleuren, de letters enz.

Wel waar

De friet werd dan misschien niet uitgevonden in de middeleeuwen. Enkele belangrijke uitvindingen die wél uit de middeleeuwen komen, zijn de boekdrukkunst, de bril en het horloge.

Ridders kregen nooit aardappelen op hun bord. Andere dingen, die ridders ook nooit gekend hebben omdat ze hier nog niet bestonden, zijn tomaten, koffie en thee.

Wilfried eet in het verhaal de staart van een bever. Vandaag zouden we geen bevers meer eten, maar in de middeleeuwen werd dat wel gedaan. Zoals we nu allemaal weten is de bever een zoogdier, maar in de middeleeuwen dacht men dat het een vis was, omdat hij in het water leeft.

Wilfried van Bouillon heeft nooit bestaan, maar Godfried van Bouillon wel. Hij was een belangrijke kruisvaarder uit ons land en woonde in het zuiden van België, in Bouillon.

Met deze les hebben de kinderen de **eerste stap van het schrijfproces** gezet nl. 'nadenken over de tekst'. Door de fragmenten te lezen, en zich af te vragen hoe de auteur en de illustrator erin geslaagd zijn om een weetje zo leuk vorm te geven (= de tekstkenmerken), doen ze inspiratie op voor hun eigen weetje. In de volgende les gaan we nog dieper in op die tekstkenmerken.

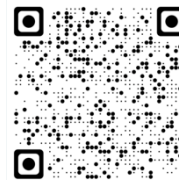
Deze les heb je kennisgemaakt met het boek 'Er was misschien eens ...'. Ben je ook onder de indruk van het knappe werk van de auteur en de illustrator? Waarom hebben we die weetjes gelezen, denk je?

Waarom deze les?

In deze les onderzoeken de leerlingen hoe de schrijver en de illustrator te werk gingen. Ze ontdekken op die manier tekstkenmerken die ze zelf kunnen toepassen. Schrijven vereist immers de nodige kennis. Om ze warm te maken voor het schrijven, heeft de auteur een boodschap voor de leerlingen. Op die manier willen we de bouwsteen *functionaliteit* een plek geven. Bekijk aan het begin van de les het filmpje.

Centraal in deze les staat de bouwsteen *Interactie*, meer bepaald de interactie voor het schrijven. Meer daarover:

#lezen #taalbeschouwing #functionaliteit #interactie

In deze les

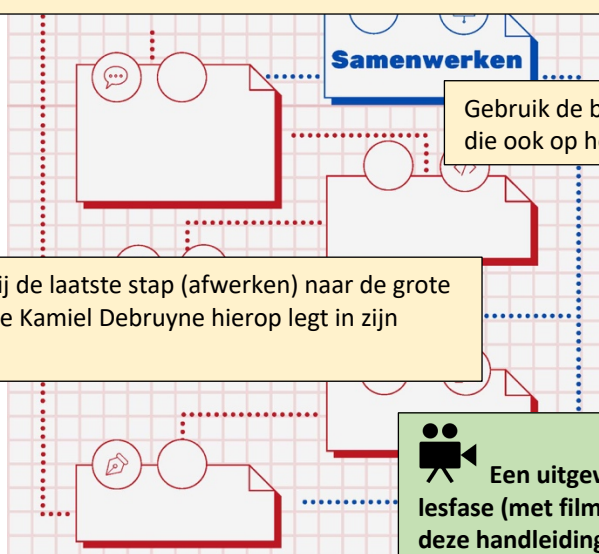
- kom je te weten waarom je zelf gaat schrijven
- lees je 'De ridder die de friet uitvond' opnieuw
- onderzoek je hoe de schrijver en de illustrator erin geslaagd zijn om dit verhaal boeiend en leuk te maken
- maak je kennis met het stappenplan van schrijven
- doe je op die manier inspiratie op om je eigen waar- of niet-waarverhaal te maken

Kamiel De Bruyne heeft een boodschap voor jullie. Bekijk zijn filmpje. Wat vraagt hij?

Hij vertelt ons dat schrijven niet vanzelf gaat. Via welke stappen kom je tot een sterke tekst, denk je?

Verwijs bij deze opdracht naar de eerste stap van het schrijfproces (nadenken over je tekst / voorbeelden bekijken ...). In de eerste beluisterde je al een verhaal van Kamiel Debruyne. In deze les nemen we een voorbeeldtekst van Kamiel nauwkeurig onder de loep en kom je heel wat te weten over de tekst die je straks zelf zult mogen schrijven.

Gebruik de benaming van elk van de stappen zoals die ook op het voorbeeldkaartje staan

Verwijs bij de laatste stap (afwerken) naar de grote nadruk die Kamiel Debruyne hierop legt in zijn filmpje.

Een uitgewerkt voorbeeld van deze lesfase (met filmpje) vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 1.

Lees *De ridder die de friet uitvond* opnieuw. Kamiel De Bruyne is erin geslaagd dit weetje heel leuk vorm te geven. Hoe deed hij dat precies? Duid in de tekst aan wat jij leuk geschreven (woorden, zinnen enz.) of goed gevonden (lettertypes, illustraties, ideeën enz.) vindt. Op die manier doe je inspiratie op voor jouw verhaal straks.

2

De ridder die de friet uitvond

Er was misschien eens een ridder die heel graag at. Hij kon de hele dag door eten. Drie eitjes voor het ontbijt, zes hompen brood en een bol kaas op de middag, anderhalve emmer soep als avondmaal en een vleespasteitje voor het slapengaan. Overal in het rijk wisten de mensen dat ze hun kippen moesten binnenhouden wanneer Wilfried van Bouillon op zijn paard over het land galoppeerde.

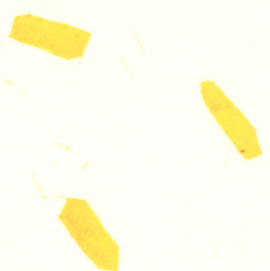
Op een dag plofte ridder Wilfried na een lange rit neer in een moestuin. Zijn knecht maakte een vuur, gooide olie in een pan en bakte een lekker stuk beverstaart voor zijn meester. Wilfried vrat de staart luid smakkend op. Nadat hij het laatste restje vet tussen zijn nagels had uitgeslurpt, was hij klaar voor zijn zwaardvechtoefeningen. Iedere middag na de lunch zwiepte Wilfried met zijn zwaard naar doelwitten, hakte hij poppen in tweeën of zwaaide hij gezwind met zijn zwaard naar een zwijn. Vanmiddag verzamelde Wilfrieds knecht een paar aardappelen in een mand. Een voor een gooide hij de aardappelen in de richting van zijn meester, die ze dan in 1-2-3-PATAT in stukken hakte. Wilfried miste niet één aardappel. Hij was zo behendig en snel dat hij de volgende aardappel in meerdere stukken kapte in één beweging. ZOEF! TSJIEF! TSJAF! Vier perfecte balkjes aardappel vlogen door de lucht. Ze tuimelden sierlijk voorbij het zwaard van Wilfried en kwamen terecht in de pan met olie, die nog op het vuur stond. De aardappelen begonnen meteen te pruttelen.

Het duurde een paar minuten voor de knecht ze uit de pan kon halen. Toen hem dat eindelijk gelukt was en hij ze wilde weggooien, hield Wilfried hem tegen. 'Wacht!' riep hij. 'Ze ruiken heerlijk! Ik wil ze proeven!' De ridder nam voorzichtig een stukje aardappel vast en beet erin. Het was alsof hij de hemel proefde. Krokant vanbuiten, zacht vanbinnen. Een geschenk van de natuur. Hij wilde nooit meer iets anders eten. Hij wilde heldhaftige dingen zeggen, zoals: 'Ik, Wilfried van Bouillon, heb vandaag de allergrootste der culinaire ontdekkingen gedaan!' Maar omdat de aardappel zo heet was in zijn mond, kwam hij niet veel verder dan: 'Ik, Wilfried ...' Dus als je de volgende keer 'Ik wil friet!' roept, denk dan even aan de ridder die de friet uitvond ...

WAAR
of NIET WAAR?

- 13 -

Zorg er bij de klassikale bespreking voor dat de tekst vooraan in de klas te zien is. Zoom in op de leuke vormgeving, mooie woorden en/of zinnen, toffe ideeën ....

NIET WAAR

Wilfried van Bouillon heeft de friet niet uitgevonden.
Dat kon hij niet, omdat er gewoon in de middeleeuwen
in Europa nog geen aardappelen waren.

Die groeiden oorspronkelijk alleen in Zuid-Amerika en dat deel van de wereld was in de middeleeuwen nog niet ontdekt. Pas vele honderden jaren na de tijd van de ridders werd de aardappel door Spaanse ontdekkingsreizigers naar Europa gebracht en kon de friet worden uitgevonden.

Wie de friet dan wel uitvond, weten we niet helemaal zeker. Men beweert dat de friet in België werd uitgevonden. Een aantal mensen, die rond de Maas woonden, aten vaak gefrituurde vis. Maar rond het jaar 1600 vroor het zo hard, dat de rivier dichtvroor en er geen vis meer kon worden gevangen. De arme mensen konden niks anders verzinnen dan de goedkope aardappelplant in stukjes te snijden en te frituren.

Wel waar

De friet werd dan misschien niet uitgevonden in de middeleeuwen. Enkele belangrijke uitvindingen die wél uit de middeleeuwen komen, zijn de boekdrukkunst, de bril en het horloge.

Ridders kregen nooit aardappelen op hun bord. Andere dingen, die ridders ook nooit gekend hebben omdat ze hier nog niet bestonden, zijn tomaten, koffie en thee.

Wilfried eet in het verhaal de staart van een bever. Vandaag zouden we geen bevers meer eten, maar in de middeleeuwen werd dat wel gedaan. Zoals we nu allemaal weten is de bever een zoogdier, maar in de middeleeuwen dacht men dat het een vis was, omdat hij in het water leeft.

Wilfried van Bouillon heeft nooit bestaan, maar Godfried van Bouillon wel. Hij was een belangrijke kruisvaarder uit ons land en woonde in het zuiden van België, in Bouillon.

Overleg samen. Vinden jullie dezelfde dingen leuk of goed gevonden? Noteer hieronder minmaal drie elementen. Wie weet kan je die gebruiken in jouw waar- of nietwaarverhaal ...

- **Gedetailleerde beschrijvingen** zoals *'Drie eitjes voor het ontbijt, zes hompen brood en een bol kaas op de middag, anderhalve emmer soep als avondmaal en een vleespasteitje voor het slapengaan.'*, de manier waarop Wielfried na het eten het vet van tussen zijn nagels slurpt of de beschrijving van de zwaardoefeningen.
- **Rijke taal of mooie woorden** zoals vreten, smakken, zwiepen, hakken, sierlijk tuimelen, vier perfecte balkjes aardappel...
- **Gevarieerde zinnen** die niet altijd dezelfde opbouw volgen (onderwerp+pv) zoals *'Na een lange droge periode werden de mensen uit Yoro radeloos. Ze wilden regen om de maïs te laten groeien. Ze keken naar de hemel en smeekten om een mirakel. En plots gebeurde het.'*
- **Afbeeldingen** zoals de frietjes op elke pagina. Zag je de 'i' in 'Niet waar'? En zijn jou de kleuren opgevallen?
- **Spelen met taal** zoals *'Ik, Wilfried...'*, wistjedatje / vistjedatje, *'Er was MISSCHIEN eens ..'* i.p.v. *'Er was eens ...'* ...
- **Klanknabootsingen** zoals 1-2-3 PATAT of Zoef! TSJIEF! TSJAF!
- **Verrassende weetjes** zoals de bever waarvan men in de middeleeuwen dacht dat het een vis was of de bestaande Godfried van Bouillon.
- **Vergelijkingen** zoals *'Het was alsof hij de hemel proefde'*.
- **Signaalwoorden** (van tijd) zoals *Op een dag, Iedere middag, Vanmiddag, Een voor een, Toen, De volgende keer. Die woorden zorgen voor structuur en maken het verhaal duidelijk om te volgen.*

TIP: ondersteun leerlingen bij het zoeken. Model en vertel wat jij leuk vindt.

Wijs via de ppt met geselecteerde tekstfragmenten uit het tweede verhaal 'De ridder die de friet uitvond' op kenmerken die leerlingen niet zelf vonden.

*Deze les is een voorbeeld van **close reading**. Je leest dezelfde tekst opnieuw, nu met een heel specifieke focus op hoe een schrijver en de illustrator zorgen voor een boeiende tekst.*

TIP: hier kan je kiezen om klassikaal of eerst in duo te werken.

Noteer, bundel en bespreek de antwoorden op het bord. Label de **tekstkenmerken** als:

- een beschrijving
- een vergelijking
- rijke of mooie woorden
- gevarieerde zinnen
- een klanknabootsing
- de afbeeldingen
- signaalwoorden van tijd

Een boeiend verhaal begint met leuke ideeën. Dat noemen we de **inhoud**. Je zorgt dat die ideeën mooi aan elkaar hangen (= de **structuur**). En de manier waarop je die ideeën vormgeeft, hoe je het verhaal opsmukt of versiert, is de **vorm**. Een boeiend en mooi verhaal schrijven, vraagt dus wat inzet. Hieronder leer je enkele trucjes kennen.

Plaats de termen bij de correcte omschrijving: **gevarieerde zinnen, afbeeldingen, klanknabootsingen, vergelijkingen, beschrijvingen, rijke woorden, signaalwoorden van tijd**.

- ☐ Een **beschrijving** zorgt ervoor dat je als lezer van alles te weten komt. Je ziet, proeft, hoort, voelt bijna wat er in de tekst gebeurt. Dat doet de schrijver door voldoende uitleg te geven. Die details maken je tekst langer, maar ook leuker om te lezen. Gebruik dus bijvoeglijke naamwoorden om je beschrijvingen kleur te geven en vertel voldoende.

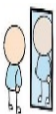
Zo vertelt een schrijver niet enkel dat een personage groot en sterk is, maar wordt het personage 'waaninnig sterk' en heeft dat personage 'al meer neuzen gebroken dan gelijk welke cowboy uit de buurt'. Een boot is niet zo maar een boot, maar 'een lang schip met een groot zeil, met plaats voor vierentwintig roeiers en vooraan op de boeg een woeste drakenkop'. De man achter de toonbank is 'een nette man, met een stropdas'.

- ☐ **Signaalwoorden van tijd** maken een tekst niet echt leuker, maar helpen je als lezer wel om te begrijpen wat wanneer gebeurt. Als je dus beschrijft wat er gebeurt, kan je gebruik maken van woorden als na een lange periode, plots, eerst, toen, telkens in mei of juni, al meer dan twintig jaar...
- ☐ **Vergelijkingen** vergelijken twee dingen of mensen met elkaar. Ook op die manier maakt een schrijver een tekst boeiender. Vaak duikt in een vergelijking het woordje als of net als op, al hoeft dat niet altijd.

In een verhaal over pillen met een chocoladelaagje kan je op die manier vertellen dat die pillen 'als zoetje broodjes' verkochten. In een verhaal over een groeiende citroenplant hoopt het hoofdpersonage dan weer dat de plant 'zo groot zou worden dat ze er haar leven lang limonade van zou kunnen maken'. Zelfs zonder het woordje 'als' is ook dat een vergelijking.

- ☐ **Rijke of mooie woorden** vertellen meer. Maak gebruik van synoniemen – andere woorden met dezelfde betekenis – om te zorgen voor variatie. Let wel op! Woorden betekenen niet altijd helemaal hetzelfde. Een synoniemenwoordenboek helpt, maar zorg ook dat je goed kan inschatten wat een woord precies betekent.
- ☐ **Klanknabootsingen** zijn woordjes die een klank nabootsen. Ze helpen je om in de tekst duidelijk te maken wat je hoort. Soms is dat heel eenvoudig. Als je schrijft dat een poes miauwt of een schaap blaait, dan maakt dat 'miauwt' en 'blaait' al meteen duidelijk hoe die poes of dat schaap klinkt. Als een herder 'ho ho ho' roept, dan weet je ook wat die roept. Maar ook een leeglopende fietsband kan je horen als je 'pssjt' toevoegt aan je tekst. Zo'n klanknabootsende woorden maken je tekst rijker.

- Afbeeldingen maken een tekst leuk om naar te kijken. Ze tonen wat je in een tekst kan lezen, maken duidelijk wat belangrijk is of vertellen soms zelfs iets wat je niet in de tekst kan nalezen. Vaak is het niet de schrijver die zorgt voor de afbeeldingen, maar een illustrator. In *Er was misschien eens is het Yarne Daeren* die voor de tekeningen zorgde.
- Gevarieerde zinnen maken een tekst leuker om te lezen. Als een schrijver veel herhaalt, de zinnen telkens op dezelfde manier opbouwt en als alle zinnen ongeveer even lang zijn, dan leest dat niet zo vlot. Zo schreef Kamiel De Bruyne niet 'Ze werden radeloos. Ze wilden regen. Ze keken naar de hemel. Ze smeekten om een mirakel' maar 'Na een lange, droge periode werden de mensen uit Yoro radeloos. Ze wilden regen om de mais te laten groeien. Ze keken naar de hemel en smeekten om een mirakel.' Je kan dus lange en korte zinnen combineren, de volgorde van je zindelen aanpassen, verwijzwoorden of synoniemen gebruiken enz. Tip: lees je tekst hardop voor en luister eens of je herhaalt (en dus kan variëren of afwisselen).

Deze les heb je meer in detail bekeken hoe de auteur en de illustrator erin geslaagd zijn het weetje zo boeiend en leuk vorm te geven. Welke dingen ga jij meenemen voor jouw verhaal?

Waarom deze les?

In deze les schrijf je als klas samen een eerste voorbeeldverhaal. Leerlingen gaan verder aan de slag met de verschillende schrijfstappen, maar krijgen vooral ook jouw denkproces als voorbeeld te zien. Dat modellen is een krachtig instructieprincipe.

Centraal in deze les staat de bouwsteen *Strategie-instructie*. Meer daarover:

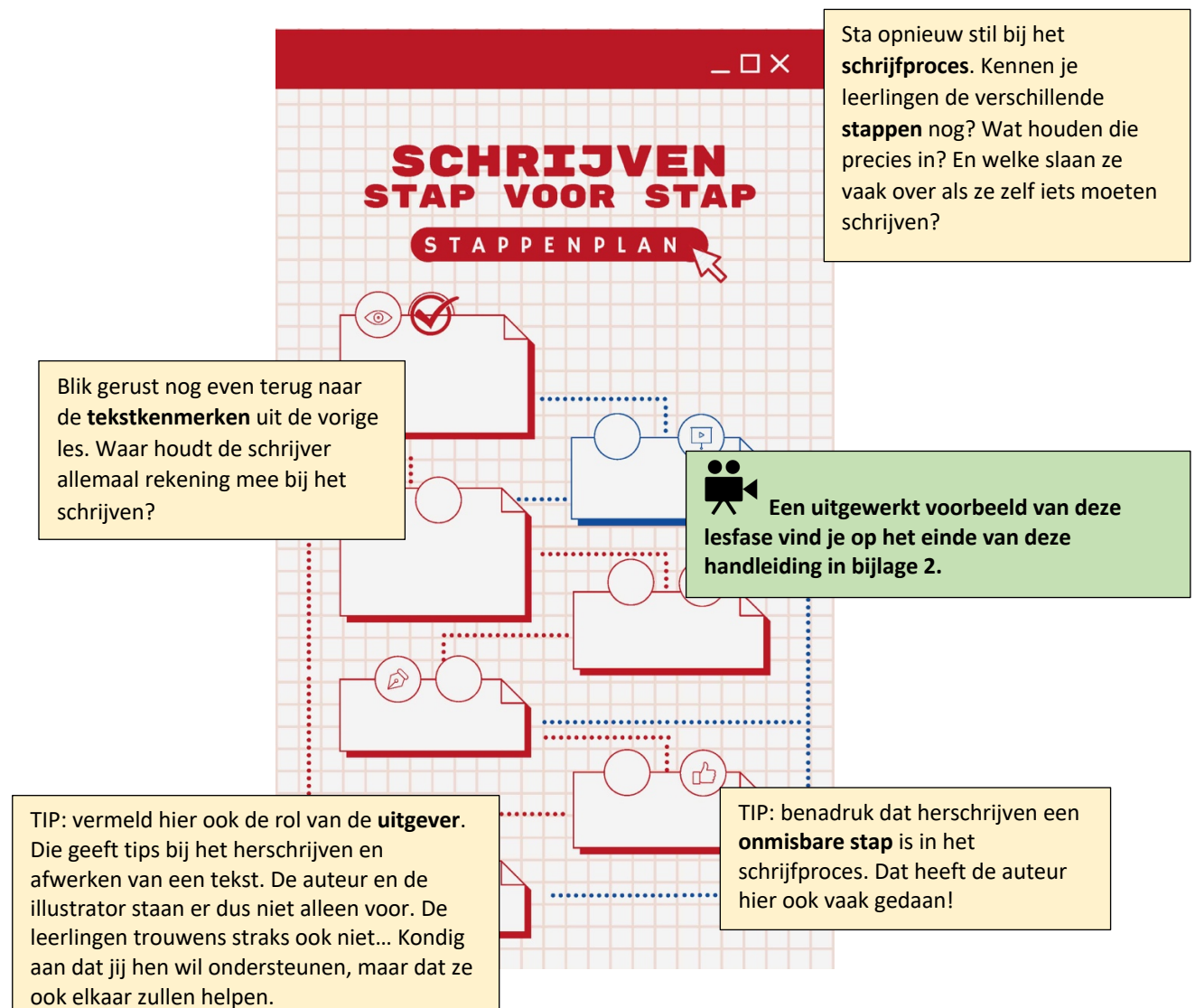
Dat doe je uiteraard opnieuw in interactie. In deze les duikt dus ook de bouwsteen *interactie* tijdens het schrijven op.

#samenschrijven #strategie-instructie #interactie #eengoedvoorbeeld

In deze les

- schrijf je samen met je leerkracht een eigen waar- of niet waarverhaal
- bekijk je opnieuw de stappen van het schrijfproces
- merk je dat je zo tot een goede tekst kan komen

Een schrijver droomt, denkt, verzint, schrijft en herschrijft. Hij doorloopt daarbij verschillende stappen. Schrijf jij ook op die manier?

Nu zijn jullie aan de beurt. We hebben een weetje opgezocht. Waarover gaat het precies?

Weetjeskaartje

Dokter chimpansee

#1
Chimpansees smeren insecten op wonden om die te genezen en misschien ook om de pijn te verlichten.

#2
Nationaal Park Loango, Gabon, West-Afrika

#3
Ze vangen insecten uit de lucht en duwen ze in de wonde

#4
Onderzoekster Alessandra Mascaro heeft het smeren van die insecten voor de eerste keer kunnen filmen.

#5
Chimpansees bestuderen, leert ons over de evolutie van de mens.

Hoe kan je er een niet-waarverhaal van maken?

Brainstorm over

- andere ideeën voor zelfmedicatie bij dieren.
- iets anders om op de wonden te smeren.
- een andere reden om op de wonden te smeren.
- een ander dier

Gekke weetjes verzinnen is niet eenvoudig. We helpen je op weg...

Laat leerlingen aan elkaar vertellen **waar het weetje over gaat**.

Sta stil bij wat je nog wil weten en wat je nodig hebt om **een geloofwaardig verhaal** te schrijven.

Een uitgewerkt voorbeeld van een interactieve verkenning van het weetjeskaartje vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 3.

Beslis samen of je een **waar-** of een **niet-waarverhaal** schrijft. Als je kiest voor een niet-waarverhaal, bepaal dan wat je wil veranderen aan het waargebeurde feit uit het weetjeskaartje.

In bijlage 4 van deze handleiding vind je een voorbeeld van hoe je het **'modelen'** in deze les concreet kunt uitwerken.

Een uitgewerkt voorbeeld van een lesfase waarin het **'modelen'** centraal staat en extra achtergrondinfo hierbij, vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 7.

Vraag of de leerlingen een **vaste structuur** herkennen in de verhalen. Laat ze de titel bekijken, het zinnetje 'Er was misschien eens ...', de weetjes enz. Vertel dat jullie dezelfde opbouw zullen gebruiken bij jullie verhaal. Hou het boek bij, zodat je af en toe kan kijken hoe de auteur het aangepakt heeft. Dat werkt inspirerend.

De verhalen van K
structuur van zijn
of meester jullie v

Introduceer het **schrijfplan**. Vertel dat dit plan houvast biedt bij het schrijven. Het geeft ook vorm aan je ideeën. Gebruik dit plan stap voor stap bij het samen schrijven. De leerlingen mogen in deze les mee nadenken, maar hoeven nog niets op te schrijven. Jij schrijft op typt. Dit modellen noemen we **hardopdenkend schrijven**. Een uitgewerkt **voorbeeld** vind je op het einde van de bundel.

Titel

Let op! Hou voldoende **vaart** in deze les. Je leerlingen hebben heel wat ideeën. Dat is leuk, maar je kan niet met elk idee aan de slag. Durf kordaat **keuzes** maken!

Sta stil bij **de titel**. Kan je die meteen schrijven? Of pas op het eind?
De titel schrijf je pas op het eind en verklapt nog niet alles. Denk maar aan 'De ridder die de friet uitvond' en 'De dag dat het vissen regende'.

prikkelende literaire
vertelt waar het verhaal

Twee uitgewerkte voorbeelden van het modellen van de inleiding vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 5 en 6.

Er was misschien eens ...

In de **inleiding** vertel je over het **hoofdpersonage**, maar gaat het nog niet over het **weetje zelf**.

De **inleiding** is een dankbare start. Ondersteun de leerlingen na de zin 'Er was misschien wel eens...' Wat vertellen/verzinnen jullie over het hoofdpersonage? Over wie vertel je al iets? Over de chimpansees? Of over de onderzoekster? Maak een doordachte keuze, zodat je inleiding en het midden straks mooi op elkaar aansluiten. Wijs leerlingen daar ook op.

Midden

In het **midden**

In het **midden** worden heel wat vragen beantwoord. Brainstorm en schrijf aan de hand van deze vragen. Denk hier ook al aan de **vorm en het doel van je tekst**. Gebruik bijvoorbeeld signaalwoorden, zodat de lezer kan volgen. Of gebruik een beschrijving of mooie, rijke woorden. Op die manier boei je de lezer. Hebben de leerlingen nog ideeën? Laat ze gerust in het boek terugkijken.

Denk aan je **lezer**. Zorg voor **structuur**. Gebruik woorden zoals 'op een dag', 'nadat', 'iedere middag', 'vanmiddag', 'een voor een' ...

Een uitgewerkt voorbeeld van het modellen van het midden vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 8.

de lezer zich het verhaal goed kan voorstellen.

Slot

Waar of niet waar?

Het **slot** spreekt voor zich. In de verhalenbundel is dat telkens 'Waar of niet waar?'. Denk eventueel even na over het slot van andere teksten. Wat wordt daar verteld? Hoe eindigt een brief?

Antwoord

Waar of niet waar?

Grijp voor je **antwoordzin** terug naar de titel. Bekijk met je leerlingen doe de auteur dit heeft aangepakt in een van zijn verhalen.

Toelichting + weetjes

Vraag aan je leerlingen waar je **extra weetjes** kan vinden. En hoe kunnen we die vormgeven?

Je schreef net een eerste versie van het verhaal. Maar schrijven is ook herschrijven. De auteur en illustrator hebben veel moeite gedaan om het weetje mooi te verpakken. Herlees het verhaal dat je net samen schreef, en bespreek wat je mooi vindt. Wat kan je nog doen? Moet je het verhaal nog aanpassen?

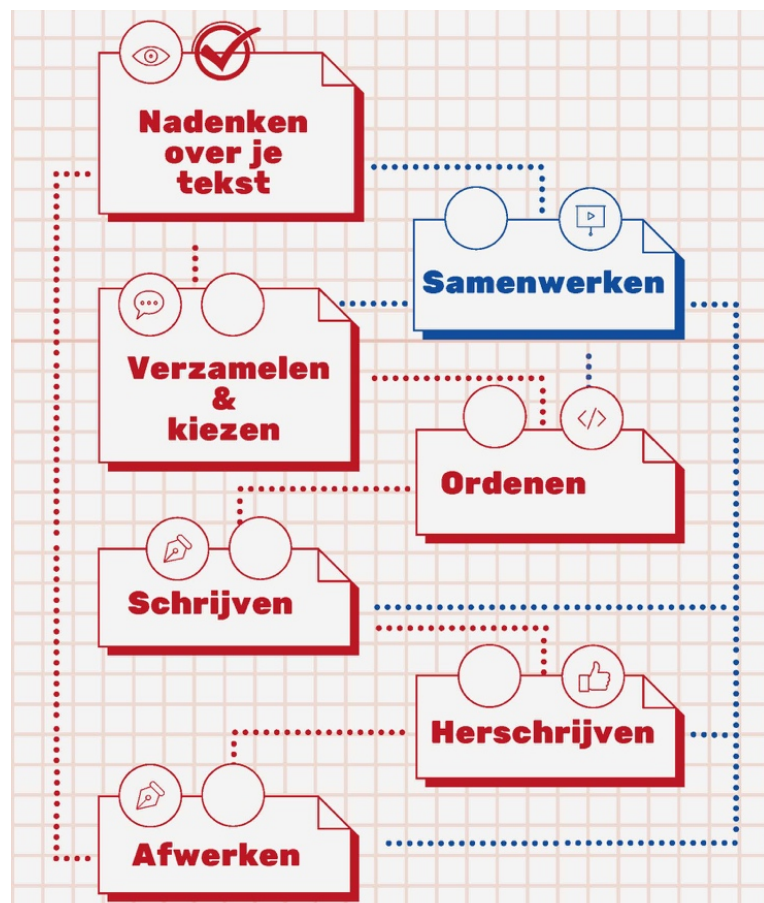
- een beschrijving
- signaalwoorden van tijd
- een vergelijking
- rijke of mooie woorden
- gevarieerde zinnen
- een klanknabootsing
- de afbeeldingen

Benadruk de fase van het **herschrijven**. Lees de tekst hardop na, en kijk samen met de leerlingen of je iets kan schrappen of toevoegen. Denk aan de elementen die je mooi vond bij Kamiel De Bruyne.

TIP: stimuleer de leerlingen om zich te **verplaatsen in de lezer**. Zal de lezer begrijpen wat ik schrijf? Zal hij/zij twijfelen of het verhaal waar of niet waar is? Of ligt het antwoord voor de hand? En ook: kan ik de tekst nog mooier of rijker maken? Vermeld dat de uitgever hierbij vaak helpt. De illustrator natuurlijk ook. Zitten er tekentalenten in de klas?

Welke stappen uit het stappenplan heb je in deze les gezet?

Waarom deze les?

In deze les schrijven leerlingen zelf een waar- of niet-waarverhaal. Ze hebben dat vorige les samen met jou gedaan, en doorlopen nu in duo dezelfde schrijfstappen. Ze worden ook uitgedaagd om met elkaar te overleggen. Je herkent op die manier de bouwstenen strategie-instructie en interactie. Beklem echter vooral waarom leerlingen deze tekst schrijven: jullie maken een eigen waar- of niet waar-verhalenbundel, en sturen die op naar de auteur. Doorgaans stuurt de auteur een cadeautje terug ... Een functioneel schrijfdoel werkt motiverend.

Centraal in deze les staat de bouwsteen *functionaliteit*. Meer daarover:

Leerlingen schrijven de tekst in een Google-omgeving. Dat laat je later toe om voorbeelden naar je bord te halen, teksten uit te wisselen, feedback te formuleren... Je herkent dus ook de bouwsteen digitale tools.

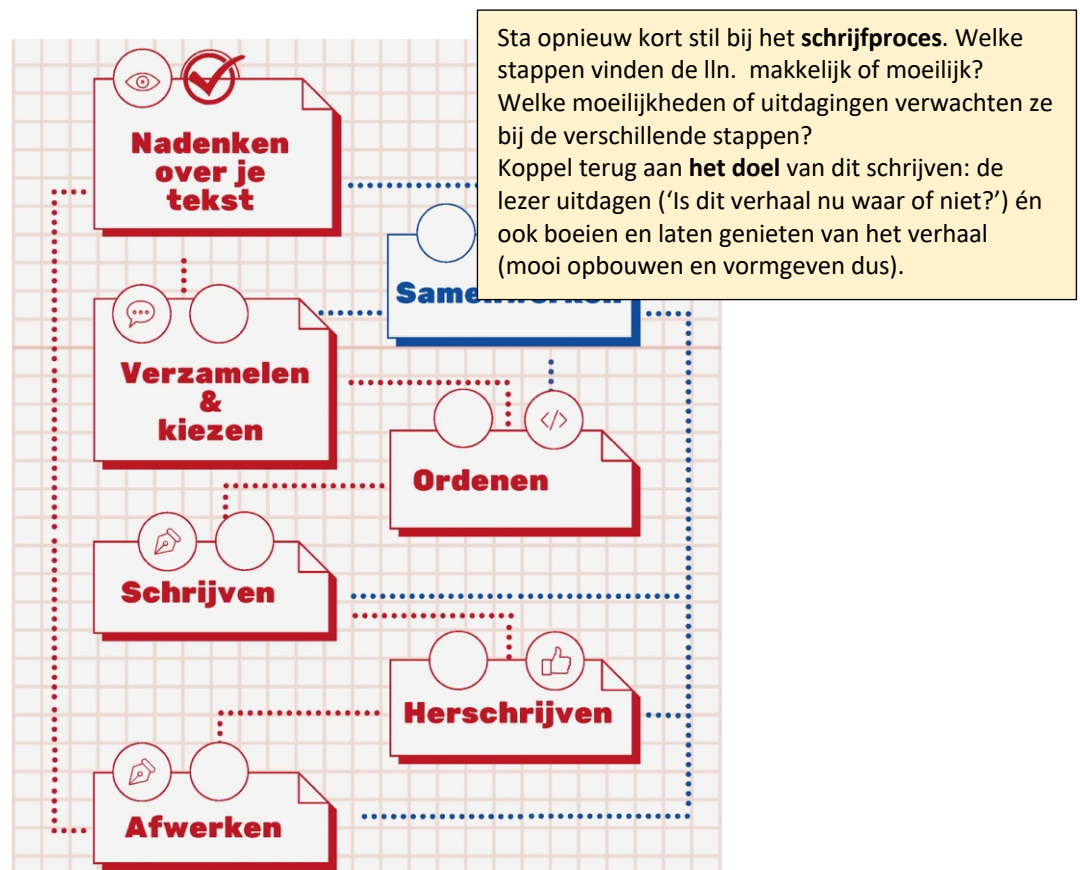
#zelfschrijven #taalbeschouwing #strategie-instructie #interactie #functionaliteit #motivatie

In deze les

- schrijf je je eigen waar- of niet waarverhaal
- doorloop je opnieuw enkele stappen van het schrijfproces

In de voorbije lessen schreef (en herschreef) je samen met je juf of meester een waar- of niet-waarverhaal. Nu is het jouw beurt om via dezelfde stappen tot een eigen verhaal te komen.

Bundel op het einde alle verhalen tot een boek, net zoals het echte 'Er was misschien eens ...'-boek en stuur het op naar Kamiel De Bruyne.

Stap 1 Kies je v

Nadenken

Kies **per twee** een weetjeskaart

Introduceer de weetjes bij de leerlingen en laat ze per 2 één weetje kiezen.

Stel voor deze opdracht **doordachte leerlingenduo's** samen. Het is de bedoeling dat leerlingen per twee nadenken over (hetzelfde) weetje. Elk groepslid schrijft na deze samenwerking een apart, eigen verhaal. De duopartners krijgen daarna opnieuw een rol bij het geven van feedback.

Stap 2 Brainsto

Verzamelen, kiezen

Differentiatie nodig? Vorm een groepje met zwakkere schrijvers die jij van nabij opvolgt. Zo kan je zorgen voor verlengde instructie en kan je kiezen voor meer samen schrijven (leerkracht-leerling).

Brainstorm nu samen even verder over de verschillende elementen in je verhaal en voeg details toe die je tekst boeiend zullen maken voor je lezer. Kleine details die je verzint over bijv. het uiterlijk van je hoofdpersonage zorgen er niet voor dat je verhaal plots niet-waargebeurd zou zijn.

WIE is het hoofdpersonage?

In deze brainstorm selecteren de leerlingen per vier informatie uit het weetjeskaartje. Laat ze echter meteen ook nadenken over hoe je iets boeiend maakt. Denk hierbij aan extra info, bijvoeglijke naamwoorden, vergelijkingen, klanknabootsingen, rijke woorden...

Wat DOET het hoofdpersonage precies? In welke volgorde?

Wijs leerlingen erop dat ze hun weetje op volgorde kunnen plaatsen met woorden als eerst, daarna, toen, vervolgens, tot slot...

WANNEER?

Waar en wanneer een verhaal zich afspeelt, kan je goed beschrijven. Hoe ziet de plek eruit? Hoe voelt die? Wat hoor je als je daar bent?

WAAR?

WAAROM?

..... ?

Wijs leerlingen tijdens het brainstormen ook op het belang van **kiezen**. Te veel verschillende ideeën zorgt voor een warrig verhaal. Kill your darlings, het schrappen van een aantal (soms erg leuke) ideeën, is nodig om tot een sterk verhaal te komen. Ondersteun leerlingen hierbij. Laat ze vertellen hoe de ideeën uit de brainstrom bij elkaar horen. Lukt dat niet, dan moet er geschrapt worden.

Tip: Heb je extra info nodig om de weetjes aan te vullen? Ga op zoek via de linken die je op je weetjeskaartje terugvindt.

Noteer de informatie die jullie tijdens de brainstorm noteerden nu in korte zinnen.

WAAR

	Wie	doet / is	wat?
bv.	<i>De chimpansees</i>	<i>smeren</i>	<i>insectenzalfjes.</i>
1.			
2.			
...			

Via deze oefening leren leerlingen correcte **zinnen** te **bouwen** en deze **uit te breiden**.

Probeer die zinnen nu langer te maken door er extra info aan toe te voegen.

	Wie	doet / is	wat?	wanneer?
bv.	<i>De chimpansees</i>	<i>smeren</i>	<i>insectenzalfjes</i>	<i>wanneer ze gewond zijn</i>
1.				
2.				

Als je een zin langer maakt, kan je vertellen waarom iemand iets doet. Dat kan aan het begin of het einde: Om omeletten te maken, moet je eieren breken. Je moet eieren breken om omeletten te maken.

Plaats de zinsdelen nu in een andere volgorde, zodat je zinnen mooi klinken. Laat overbodige informatie weg.

MOOIE ZINNEN BOUWEN	
bv.	<i>De chimpansees smeren insectenzalfjes op hun wonden wanneer ze gewond zijn. ~~om te genezen~~</i>
1.	
2.	

Maak van één van de bovenstaande (waargebeurde) weetjes nu een niet-waargebeurd weetje door er een verzonnen element in te stoppen. Wees wel realistisch, zodat de lezer twijfelt.

NIET WAAR!

	Wie	doet / is	wat?	wanneer?	waar?	hoe? Voor wie? Waarom? ....
vb.	<i>De chimpansees</i>	<i>smeren</i>	<i>uitwerpselen</i>	<i>wanneer ze gewond zijn</i>	<i>op hun wonden</i>	<i>om te genezen.</i>
1.						
2.						

Bouw met de zinsdelen opnieuw twee mooie zinnen, die echter niet waar zijn. Laat overbodige informatie weg.

MOOIE ZINNEN BOUWEN	
vb.	<i>De chimpansees smeren uitwerpselen op hun wonden wanneer ze gewond zijn. ~~om te genezen~~</i>
1.	
2.	

Kies nu elk apart of je een verhaal zult schrijven over een waargebeurd weetje of een niet-waargebeurd. Noteer hieronder jouw definitieve weetje waarrond je jouw verhaal zult schrijven.

WAAR of NIET WAAR?

Mijn weetje:

.....
 .....

Voorbeeld: De vindingrijke chimpansees smeren insectenzalfjes op hun wonden wanneer ze gewond zijn.

Tip: Misschien kun je jouw zin nog rijker maken door er bijvoorbeeld enkele bijvoeglijke naamwoorden aan toe te voegen? Of een vergelijking of klanknabootsing? Jij kiest!

Laat enkele leerlingen hun weetje hardop voorlezen. Laat daarbij in het midden of de zin waar is of niet, maar focus op de vorm. Klopt de volgorde van de zinsdelen? Kunnen de zinnen mooier gemaakt worden? ...

Stap 3 Schrijf nu zelf

Schrijven

Neem dit schrijfplan eerst nog eens door met je leerlingen. Laat hen daarbij met een fluostift de belangrijkste tips markeren.

Neem nu plaats achter jouw computer en start met je eigen verhaal. Gebruik het schrijfplan als houvast. Overleg ook met je buur...

Projecteer vooraan in de klas de voorbeeldtekst die je samen met de lln. schreef en verwijst hiernaar bij het doorlopen van het schrijfplan.

Laat kinderen in duo verwoorden wat ze in de inleiding willen vertellen. Hoe introduceren ze hun hoofdpersoon?

Ik schrijf (evt. achteraf) een korte, prikkelende titel die vertelt waarover het verhaal gaat.

Ik zorg voor een goede beschrijving van mijn personage (uiterlijk, leuke of grappige eigenschappen, vervelende eigenschappen).

In vertel in mijn inleiding over het hoofdpersoon, nog niet over het weer.

Bespreek na het schrijven van de inleiding enkele teksten klassikaal. Zorg op die manier voor snelle feedback. Formuleer feedback vanuit je rol als lezer. Snap je alles?

Midden

Hier schrijf ik meer over mijn weetje.

Doe dat opnieuw na een volgend stukje tekst. Laat leerlingen in duo het midden verwoorden en bespreek na het schrijven.

Laat leerlingen stilstaan bij volgende vragen:
Is alles duidelijk? Is het verhaal boeiend? Is het mooi geschreven? Klinken de zinnen vlot? Gebruik je niet te veel dezelfde woorden?

Schrijven is schrappen én aanpassen!

Ik zorg ervoor dat mijn lezer geboeid zal zijn om dit te lezen en dat hij mijn verhaal duidelijk kan volgen. Ik gebruik daarvoor woorden zoals 'op een dag', 'nadat', 'iedere middag', 'vanmiddag', 'een voor een' ...

Ondersteun leerlingen **tijdens** het schrijven. Loop rond (als 'lezer' of misschien als 'uitgever') en lees af en toe stukjes hardop voor. Bespreek dan wat goed klinkt. Wat past niet goed? Waar begrijp je iets niet? Of vind je iets al heel spannend? Stimuleer leerlingen om zelf tot oplossingen te komen.

Differentiatie nodig? Schrijf samen met een groepje minder sterke schrijvers. Jouw voorbeeld helpt hen op weg.

Grijp vragen van leerlingen aan om klassikaal na te denken over hoe je bepaalde ideeën kan **herformuleren**. Stimuleer de leerlingen ook om hun verhaal **op te smukken** (bv. klanknabootsing, beschrijving, vergelijking enz.)

De laatste stap (extra weetjes noteren) kun je gebruiken om snelle schrijvers aan het werk te houden.

Na deze les kan je de teksten al eens doorlezen om bij de start van de volgende les een aantal problemen aan te pakken. Individuele feedback bij elke tekst hoeft dus nog niet.

Welke stappen uit het stappenplan heb je vandaag gezet? Welke stap is de volgende en waarom is die nuttig?

Waarom deze les?

In deze les zoom je in op de schrijfstep 'herschrijven'. Daag leerlingen uit om van hun verhaal een beter verhaal te maken. Beklemtoon waarom ze dat doen. Hun verhalen worden gepubliceerd en opgestuurd.

Teksten herschrijven doen leerlingen stap voor stap: op basis van jouw vluchtige feedback, op basis van hun eigen reflectie en op basis van de feedback die ze van anderen krijgen.

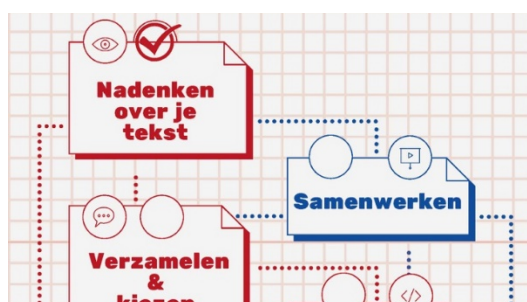
In deze les herken je de bouwstenen feedback en evaluatie en interactie. Meer daarover:

#herschrijven #feedback #taalbeschouwing #strategie-instructie #interactie

In deze les

- denk je samen na over de geschreven teksten
- geef je elkaar feedback
- herschrijf je je verhaal
- ga je op zoek naar passende afbeeldingen

Voorzie bewust tijd voor drie stappen:

- Een rondje klassikale feedback
- Een moment de tijd om individueel aan de slag te gaan
- Een stap waarin duopartners elkaars tekst kunnen lezen en feedback mogen formuleren

Bespreek (opnieuw) **klassikaal** een aantal tekstfragmenten van de leerlingen. Projecteer die op het bord en denk samen na over **de inhoud** (het weetje), **de structuur** (de opbouw) en **de stijl** (de 'opsmuk', de hogere-orde-aspecten zoals mooie woorden, illustraties enz.). Introduceer op die manier ook de checklist.

Hou volgende criteria voor ogen:

Inhoud

- Is dit een leuk weetje?
- Twijfel ik als lezer of ligt de oplossing voor de hand?

Structuur

- Volgt het verhaal de opbouw die we in het plan gezien hebben? Komt alles aan bod?
- Kan je als lezer goed volgen? Zijn er bijvoorbeeld signaalwoorden gebruikt? En alinea's?

Vorm

- Heeft de auteur de tekst hier mooi gemaakt? Denk aan: beschrijving, klanknabootsing, rijke woorden, illustraties.
- Is er variatie in de zinnen? (niet alle zinnen zijn ond + pv bijvoorbeeld)
- Is er variatie in woorden? (verwijswoorden, synoniemen bijvoorbeeld)
- Zijn de woorden correct gespeld?

Een uitgewerkt voorbeeld van zo'n tekstbespreking vind je op het einde van deze handleiding in bijlage 9.

Stap 4

Herschrijf

Een uitge
hiervan k
jouw juf
spannen

Bespreek zowel minder goede als **goede** stukken tekst. Bij de minder goede leren de kinderen herschrijven en bijschaven. De mooie fragmenten werken inspirerend en boosten het schrijfselvertrouwen.

Ga nu aan de slag met jouw tekst. Kan jij nog dingen aanpassen? Wat denkt je schrijfmaatje? De checklists hieronder helpen je:

Checklist voor je eigen tekst

Inhoud

- Mijn weetje is goed gevonden. Ik boei de lezer en doe hem of haar twijfelen.
- Gericht feedback geven is niet gemakkelijk. Ondersteun je leerlingen voldoende bij het geven van feedback, zodat deze lesfase niet te vrijblijvend blijft. Doordachte duo's zijn hier een must.

Tip! Gebruik de kijkwijzer eventueel met een kleine groep/de volledige klasgroep zodat je gericht kan ondersteunen.

St

- Probeer je ondersteuning af te bouwen. Vluchtige feedback van jouw kant wordt gevolgd door leerlingen die zichzelf en elkaar feedback geven. Wellicht kan dit voor een aantal leerlingen al. Andere leerlingen hebben jouw hulp zeker nog nodig.

Als laatste stap zorg je voor individuele en gedetailleerde feedback. Beperk je echter tot een klein aantal commentaren. Focus op zaken die leerlingen zelf kunnen aanpakken en formuleer de feedback als positieve suggesties met het oog op groei.

V

- Ik varieer in mijn zinnen (bv. niet altijd ond + pv bijvoorbeeld).
- Wijs leerlingen erop dat ze niet met alle woorden en synoniemen).
- criteria aan de slag kunnen. Selecteer en beschrijv
- een aantal aandachtspunten.
- Ik lees mijn tekst na en let op spelling en leestekens.
- Als ik twijfel, zoek ik de spelling van een woord op of vraag ik hulp.

Sta nu ook stil bij correcte spelling. Nu de tekst zo goed als af is, wordt dat ook een aandachtspunt.

Heb je tijd over en wil je andere leerlingen helpen? Lees dan hun tekst na. Gebruik opnieuw de checklist of duid via de knop 'opmerkingen' dingen aan in het verhaal.

Checklist schrijfmaatje

Inhoud & structuur

- Het weetje is goed gevonden. Het verhaal is boeiend en doet me twijfelen.
- Het verhaal is duidelijk. Ik snap alles. Ik heb geen vragen meer voor de schrijver.

Vorm

- Ik duid twee stukjes aan die ik leuk vind. Ik ga op zoek naar een beschrijving, een klanknabootsing, een leuk lettertype, mooie woorden...
- Ik noteer een tip om de tekst leuker te maken.

Heb je tijd over en wil je andere leerlingen helpen? Lees dan hun tekst na. Gebruik opnieuw de checklist of duid via de knop 'opmerkingen' dingen aan in het verhaal.

Stap 5 Werk af en publiceer

Afwerken

Zorg ervoor dat je tekst klaar is om gepubliceerd te worden. Denk bijvoorbeeld na over de lay-out (tekeningen, foto's, lettertype, alinea's enz.). Zorg er ook voor dat er geen typ- of spellingsfouten meer in staan. Dat komt niet goed over.

Na deze les neemt je juf of meester jouw verhaal nog even door. Daarna **herschrijf** je voor de laatste keer en kun je ook via de **lay-out** je verhaal nog aantrekkelijker maken. Blader gerust even terug naar de voorbeeldverhalen om inspiratie op te doen.

Helemaal klaar? Dan kan je leerkracht alle verhalen bundelen en ... opsturen naar de auteur, Kamiel De Bruyne!

Je hebt je eigen weetje geschreven én daarbij alle stappen van het stappenplan doorlopen, proficiat!

In deze les schrijf je samen met de kinderen een brief naar Kamiel De Bruyne. Doorloop de eerste twee stappen klassikaal en model je strategieën. Toon dat je jezelf vragen stelt (Wat wil ik bereiken? Hoe ga ik dus schrijven? Waar vind ik het adres enz.) tijdens het schrijven. Je kan ervoor kiezen om de brief klassikaal, in duo's of individueel te schrijven.

Deze laatste les is belangrijk in de opbouw van het onderzoeksproject. Na afloop van dit pakket schrijven de kinderen een brief als onderdeel van de eindmeting. In deze laatste les bereiden we hen daarop voor.

Centraal in deze les staat de bouwsteen transfer. Meer hierover:

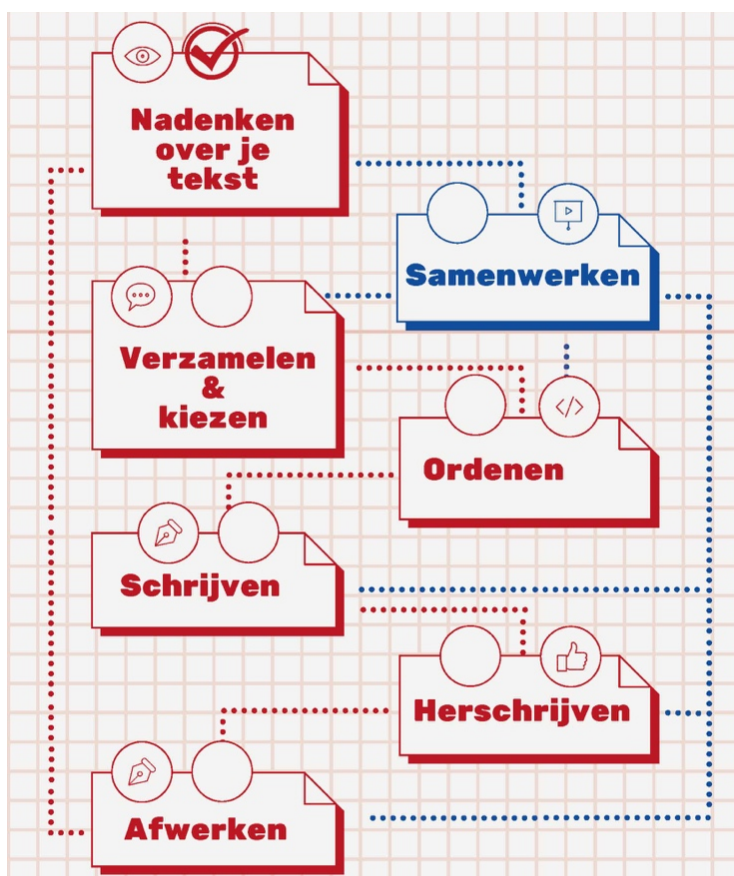

In deze les:

- schrijf je een brief aan de auteur Kamiel De Bruyne
- stuur je die brief samen met jullie boek op

Je kan jullie boek niet zomaar naar Kamiel De Bruyne opsturen. Hij zal willen weten wie jullie zijn, en misschien ook hoe je het schrijven ervaren hebt. Schrijf samen met je juf of meester een korte brief, die je bij jullie boek opstuurt.

Zet opnieuw de schrijfstappen en vul het schema op de volgende pagina in:

Brief

Stap 1: Nadenken over je tekst

Wat wil ik bereiken met de brief (wat is mijn doel)?

*De auteur laten weten dat we een boek gemaakt hebben (zoals hij in het filmpje vroeg) en dat we het hem opsturen.
Hij vroeg ook om te laten weten hoe we het schrijven ervaren hebben.*

Hoe ga ik dus schrijven?

Netjes, zonder fouten, beleefd (we zouden graag een cadeautje krijgen)

Stap 2 en 3: Verzamelen, kiezen en ordenen

Wat moet er zeker in de brief?

- Wie we zijn
- Hoe we het schrijven ervaren hebben
- Dat we hem het boek schenken
- Dat we benieuwd zijn naar zijn reactie? (Wat zou hij ervan vinden? We hopen dat hij de verhalen leuk vindt. Hij mag ons zijn antwoorden opsturen?)
- Ons adres

Stap 4: Schrijven

Schrijf nu op basis van stap 2 je brief uit. Denk aan wat je geleerd hebt over mooie zinnen en structuur.

Wijs er je leerlingen op dat je heel wat verschillende zaken in je brief wil opnemen. Je zal dus nood hebben aan een logische opbouw en verschillende alinea's om al die info een plek te geven.

Hoe spreek ik mijn lezer aan?

Maak opnieuw gebruik van de kracht van modellen. Zet de verschillende schrijfstappen samen en verwoord hoe jij het schrijven als ervaren schrijver zou aanpakken.

Heb ik alle nodige gegevens uit stap 2 vermeld?

Zorgde ik voor een logische opbouw? Weet ik nog wat alinea's zijn?

Hoe sluit ik mijn brief af?

Stap 5: Herschrijven

Lees je brief (hardop) na. Kruip in de huid van Kamiel De Bruyne. Zou hij dit een fijne brief vinden? Zou jij antwoorden?

Wijs leerlingen op de verwachtingen.
Wat was ook alweer belangrijk?

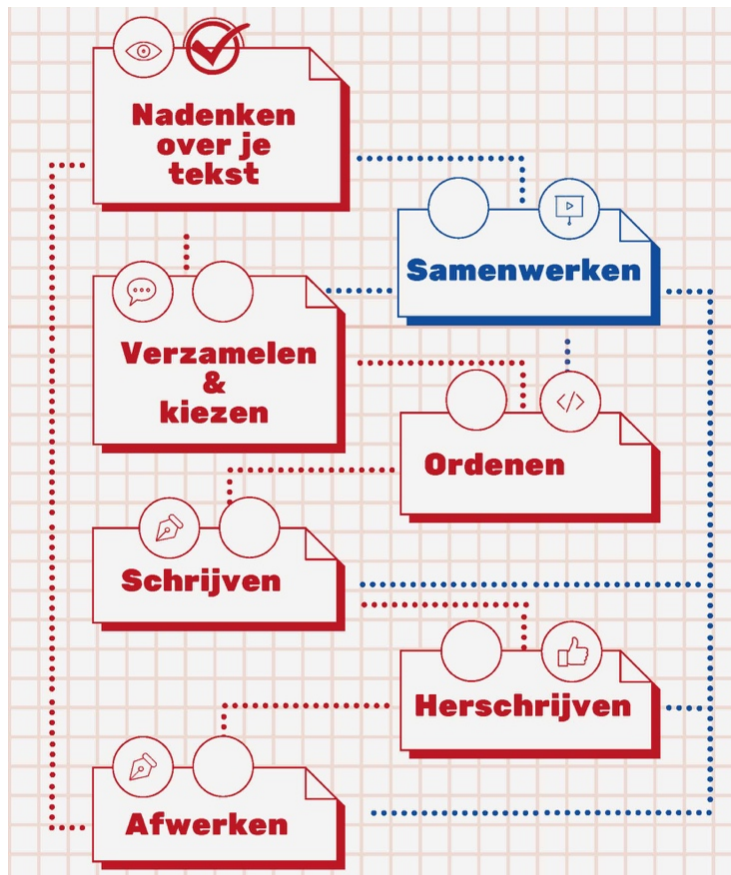
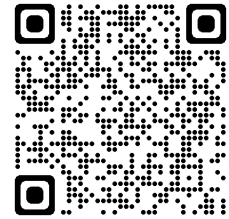
Daag leerlingen uit om feedback te
formuleren. Denken ze aan inhoud,
structuur en taal?

Belangrijk: zorg ervoor dat er geen typ- of spellingsfouten meer in je brief staan. Gebruik de spellingschecker, een woordenboek of vraag om hulp.

Stap 6: Afwerken

Pas je brief voor een laatste keer aan. Bekijk wat je in het kadertje hierboven schreef bij stap 1. Heb je hiermee rekening gehouden?

Druk de brief af en verstuur die samen met jullie boek. Spannend!

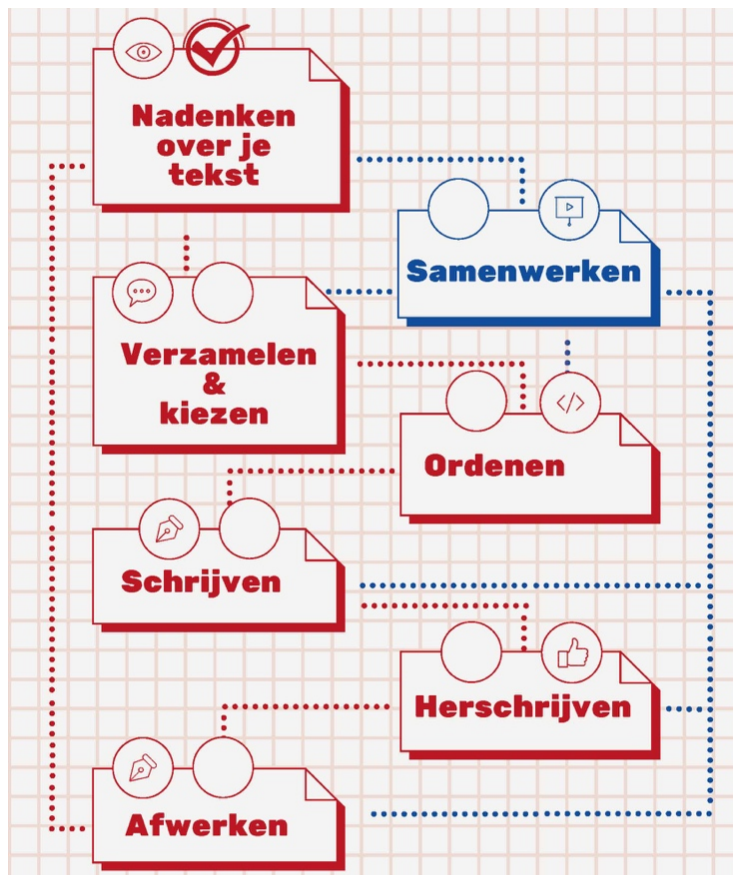

In dit fragment zie je een lesfase waarin expliciet stilgestaan wordt bij de verschillende schrijfstappen. Het is op die manier een voorbeeld van expliciete instructie in schrijfstrategieën.

De leerlingen kijken en luisteren naar het filmpje van de auteur, Kamiel Debruyne, die vertelt hoe zijn boek tot stand kwam. Daarna leiden de leerlingen de stappen van het schrijfproces af en expliciteren die. De juf stelt gerichte vragen om tot elke stap te komen en de leerlingen hierover te laten nadenken.

Belangrijk hierbij is wel om daarna elk van de schrijfstappen uit te diepen en door middel van modeling (hardopdenkend voordoen) en een afbouw van ondersteuning, kinderen stap voor stap duidelijk te maken hoe je elk van die schrijfstappen aanpakt. Een voorbeeld daarvan zie je in de bijlagen die hierop volgen.

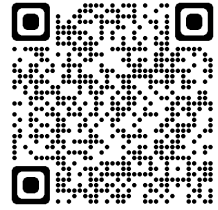
URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Nj8qm2QT5Ns>

In dit fragment zie je hoe de leerkracht opnieuw verwijst naar de verschillende schrijfstappen net voor de leerlingen zelf aan het werk gezet worden. Er is dus aandacht voor de expliciete instructie in schrijfstrategieën, ook tijdens het schrijfproces.

De leerlingen moeten verwoorden welke stap van het schrijfproces ze al afgewerkt hebben en hoe ze die precies hebben aangepakt. Zo verduidelijkt de leerkracht dat de eerste stap (nadenken over de tekst) in de vorige les aan bod kwam door een voorbeeldtekst van Kamiel Debruyne gedetailleerd te lezen. Daarna verwijst de leerkracht naar de volgende stappen die de lln. nu zullen moeten doorlopen om tot een eigen verhaal te komen.

URL: <https://youtu.be/uhZMsDxxWxM>

Dit fragment start nadat leerlingen in deze klas het weetjeskaartje verkenden. Ze gingen op zoek naar extra bronnen, luisteren naar de podcast over de chimpansees, situeerden Gabon op de wereldkaart...

Het fragment illustreert hoe je samen met leerlingen een invulling geeft aan de schrijfstap *Verzamelen en kiezen* en zet bovendien bewust in op de bouwsteen 'onderlinge interactie'. Door leerlingen samen te laten verwoorden wat ze op het kaartje lazen, zetten ze een eerste stap van mondelinge naar straks ook geschreven taal.

Met gerichte vragen probeer je in deze lesfase de inhoudelijke kennis van leerlingen uit te diepen:

- Wat denk je dat ze doen?
- Eten ze insecten?
- In hun mond?
- Wat doen ze?

Bovendien zie je de juf ook terugkoppelen naar het schrijfdoel: een verhaal schrijven waarover getwijfeld kan worden. Bij het verzamelen en selecteren van informatie is dat de uitdaging.

Onderschat het belang van deze fase niet. Probeer leerlingen voor het schrijven van hun eigen tekst te laten verwoorden waar hun verhaal over gaat. Doe je dat niet, dan merk je later in het schrijfproces wellicht dat verhalen maar moeilijk te volgen zijn.

URL: <https://youtu.be/lc50gNfbf5Y>

Bijlage 4: verhaal modellen

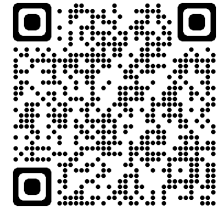
Hieronder lees je een voorbeeld van hoe je de opbouw van een verhaal dat waar is, kan **modelen**. Let op: dit is een suggestie, een voorbeeld, en wil alleen inspirerend werken.

Korte versie: je schrijft samen met kinderen een tekst en je let op (aanvullen)

Wat de leerkracht kan zeggen	Opbouw van de tekst (kan mondeling of in kernwoorden op het bord)
Waarmee zouden we beginnen? Beter niet met de titel want we kennen onze tekst nog niet. We kunnen eens terugkijken naar het verhaal in het boek. Daar starten ze met de zin 'Er was misschien eens...' Dat kunnen we ook doen. Wat zou die eerste zin hier kunnen zijn? (Probeer kinderen te sturen naar een beschrijving die interesse wekt, maar die nog niet het punt van het verhaal verklapt. De inleidende alinea is leuk, maar vertelt nog niet waarover het verhaal gaat zodat je zeker wil verder lezen.)	<i>Enkele opties (vrij aan te passen naar wat de klas brengt):</i> Er was misschien eens ... een onderzoekster die in de bossen van Gabon duizenden apenfilmpjes maakte. Er was misschien eens ... een groep chimpansees die elke dag gefilmd werd door een onderzoekster. Brainstorm samen over het begin van je waar- of niet-waarverhaal en noteer de start op je digibord.
De start van zo'n verhaal bestaat wel uit wat meer dan enkel die eerste zin. Hoe zouden we dat eerste stuk kunnen aanvullen? <i>Wat vertellen we nog over de onderzoekster? Wat doet ze elke dag? Wat ontdekt ze? Vertellen we al wat ze ontdekt of houden we dat nog even voor ons?</i>	Voorbeeld: Alessandra Mascaro is dierendokter. Al jaren volgt ze in de bossen van Gabon een groep chimpansees. Ze probeert te snappen hoe de dieren leven, wat ze eten en hoe ze voor hun kleintjes zorgen. Elke dag maakt ze filmpjes en op en dag merkte ze iets vreemds.
Nu vullen we het midden in. Welke informatie kunnen we hiervoor gebruiken? Waarmee beginnen we? (Je kan beginnen met een beschrijving van de onderzoekster die filmt, of bij een beschrijving van de plaats.) (Als je de plaats in Gabon wil beschrijven, kan je ervoor kiezen om eens te tonen hoe je meer informatie kan vinden op Wikipedia: https://nl.wikipedia.org/wiki/Nationaal_park_Loango Bijvoorbeeld: Het park is half zo groot als West-Vlaanderen.	Voorbeeld: De groep chimpansees, een soort Afrikaanse mensapen, leeft in het Nationaal park Loango in het land Gabon. Dat ligt in West-Afrika. Er zijn heel veel verschillende landschappen in het park: stukken bos, savanne, zandstranden ...
Omdat we het nu over iets anders zullen hebben, beginnen we in de tekst beter een nieuw deel, een nieuwe alinea. Waarover zouden we nog iets kunnen vertellen?	<i>Voorbeeld:</i> Allessandra Mascaro volgt deze dieren al jaren. Ze weet hoe de mensapen samenleven, waar ze bang van zijn, wat ze eten en hoe ze voor elkaar zorgen. Toch blijven de apen haar verrassen. Dat is precies wat er gebeurde in

	2020. Na zeven jaar onderzoek ontdekte ze plots iets wat ze nog nooit eerder had gezien.
We zullen eens samen omschrijven hoe ze die insecten dan vangen. Wat weet je al? (chimpansees vangen insecten uit de lucht en smeren ze in de wonde) Hoe omschrijven we dat? (laat een leerling aan het woord, of laat leerlingen per twee eens proberen om dit te omschrijven – bespreek de opties klassikaal – probeer de leerlingen te laten inzien dat ze verder moeten gaan dan de informatie uit het kaartje in één zin over te nemen) En plots gebeurde het. Als een donderslag bij heldere hemel. Eerst begon het te waaien, dan vielen de eerste druppels. Het werden er steeds meer. Het waaide, het bliksemde, het knalde en het stormde. Iedereen vluchtte naar binnen en keek uit het raam. Niemand had ooit zo veel water uit de lucht zien vallen. Het was alsof de hele oceaan besloten had te verhuizen naar hun dorp. De druppels werden groter en groter. Ze beukten tegen de ramen. PETS, PATS, PAF. Doffe dreunen tegen het glas. De druppels waren zo groot als vissen. Maar wie goed keek, zag dat Kijk eens terug naar de omschrijving van de storm in het verhaal van de vissen. Daar omschrijven ze de storm echt levendig. We zullen dat ook eens proberen. We omschrijven gedetailleerd hoe de chimpansees die insecten zouden vangen en in een wonde smeren. (Je kan in deze uitwerking ook eens op de signaalwoorden wijzen: eerst – vervolgens – daarna. Geef goed weer waarom je dit in een verhaal zou doen. Je wil je verhaal spannend en aantrekkelijk maken.)	<i>Voorbeeld:</i> Op de videobeelden die ze maakte graaiden de apen minutenlang in de lucht. Ze probeerden met hun handen zoveel mogelijk insecten te vangen. Die aten ze vervolgens niet op, maar hielden ze in hun handen. Op het moment dat ze er genoeg hadden, pletten ze de beestjes door erop te kauwen. Dat insectenpapje smeerden ze ten slotte op de gekweste voet van haar jong.
We zullen het verhaal ook nog mooi moeten afronden. Kijk eens terug naar hoe het verhaal eindigt in het boek. Kan je het gedrag van de chimpansees vergelijken met iets wat je zelf ook doet?	<i>Voorbeeld:</i> Als je de volgende keer een zalfje op een schaafwonde smeert nadat je weer eens je knie openhaalde op de speelplaats, denk dan eens aan de chimpansees die dit ook doen!
En we sluiten natuurlijk af met de vraag 'waar of niet waar'.	Waar of niet waar?
We zouden nu nog een titel moeten bedenken. Heeft er iemand ideeën?	In de titel vertellen we kort waar het verhaal over gaat. <i>Voorbeeld:</i> De chimpansees die zalfjes smeren
Waar of niet waar + antwoordzin.	In de antwoordzin grijp je terug naar de titel.

	Voorbeeld: Waar. Chimpansees maken hun eigen zelfje om wonden te verzorgen.
Herschrijffase De eerste versie van onze tekst is nu af! - Is mijn doel bereikt? - Hoe kan ik de tekst nu nóg boeiender maken voor mijn lezer? Hoe deed de schrijver dat in zijn verhaal? Misschien kan ik ergens een vergelijking invoegen om de chimpansee voor te stellen, of hier en daar een woord vervangen door een rijker woord? Past een klanknabootsing ergens in mijn tekstje?	Voorbeeld: De chimpansees die zelfjes smeren Er was misschien eens ... een onderzoekster die in de bossen van Gabon duizenden apenfilmpjes maakte De groep chimpansees, een soort Afrikaanse mensapen, werd gefilmd in het Nationaal park Loango in het land Gabon. Dat ligt in West-Afrika. Er zijn heel veel verschillende landschappen in het park: stukken bos, savanne, zandstranden ... Allessandra Mascaro volgt deze dieren al jaren. Ze weet hoe de mensapen samenleven, waar ze bang van zijn, wat ze eten en hoe ze voor elkaar zorgen. Toch blijven de apen haar verrassen. Dat is precies wat er gebeurde in 2020. Na zeven jaar onderzoek ontdekte ze plots iets wat ze nog nooit eerder had gezien. (> iets wonderbaarlijks). Op de videobeelden die ze maakte (> draaide = rijker woord), graaiden de apen minutenlang in de lucht. Ze probeerden met hun handen zoveel mogelijk insecten te vangen. Het was net alsof ze een prijs zouden krijgen voor elk insect dat ze konden vangen. Die aten (> verorberden) ze vervolgens niet op, maar hielden ze in hun handen. Op het moment dat ze er genoeg hadden, pletten ze de beestjes door erop te kauwen. Krtsjj, krtsjj... Het insectenpapje smeerden ze ten slotte op de gekweste voet van haar jong. Waar of niet waar? Waar. Chimpansees maken hun eigen zelfje om wonden te verzorgen

<u>Inleiding</u>
<u>Midden</u>
<u>Slot</u>
<u>Antwoord</u>
<u>Toelichting + weetjes</u>

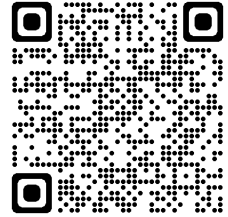
In dit fragment zie je hoe kinderen kennismaken met het schrijfkader en ontdekken hoe de tekst die ze later zullen schrijven is opgebouwd. Het fragment is op die manier een voorbeeld van **expliciete instructie over tekststructuur**. Na het verkennen van een voorbeeldtekst met dezelfde tekstopbouw, laat dit schrijfkader je toe om bewust stil te staan bij de opbouw van de tekst. Let wel, termen als ‘inleiding’, ‘midden’ en ‘slot’ zijn containerbegrippen. Je moet dus bewust oog hebben voor wat in elk van die tekstblokken aan bod moet komen.

Het fragment eindigt met een lesfase waarin nagedacht wordt over titel en inleiding. Ook hier merk je de sterkte van een krachtig voorbeeld. Zowel bij de opbouw van het verhaal als bij de start van de inleiding grijpt deze klas terug naar het voorbeeld uit *Er was misschien eens*.

Je ziet in dit fragment meteen ook een voorbeeld van modellen. Zeker bij de passage over het bedenken van een titel, merk je hoe de juf hardopdenkend voordoet hoe en wanneer zij een titel zou formuleren. Meer over dat modellen in de volgende twee bijlagen.

URL: <https://youtu.be/mGNHwADtG6k>

Bijlage 6: Les 3 - Modellen: titel en inleiding (voorbeeld 2)

In dit fragment doet de juf hardopdenkend voor hoe een eigen verhaal opgestart kan worden. Ze projecteert het schrijfkader vooraan in de klas en stelt bij elke stap vragen aan de leerlingen.

Allereerst denken ze samen na met welk tekstdeel ze het best starten. De lln. besluiten dat ze beter niet beginnen met de titel, maar met de inleiding. De juf doet hardop voor hoe ze deze inleiding kunnen starten, nl. met 'Er was misschien eens ....'. Ze verwijst daarbij ook terug naar het voorbeeldverhaal en laat de lln. kijken hoe de eerste zin daarin geformuleerd werd.

Om de inleiding te schrijven, laat de leerkracht de leerlingen meer info zoeken op de weetjeskaart. Ze stelt veel gerichte vragen zodat de inleiding volledig in interactie met de leerlingen op papier komt:

- Wat gebeurde daar?
- Kunnen we dat nog aanvullen?
- Wie heeft die ontdekking gedaan?
- Wat heeft ze precies gedaan?
- ....

Zodra de leerlingen al te veel details in de inleiding willen stoppen, verwijst de juf hen opnieuw naar het voorbeeldverhaal. Ze laat hen gericht naar de inleiding kijken en nagaan of daar al veel details in vermeld worden. Op die manier ondersteunt ze hen in het leren selecteren van informatie.

De juf tikt zin per zin in zodat de leerlingen kunnen meevolgen. Tussendoor vermeldt ze duidelijk dat ze later nog op deze zinnen terug kunnen komen om ze mooier te formuleren. Zo wijst de juf opnieuw op het belang van de verschillende stappen van het schrijfproces.

Titel

De olifant die dokter werd

Inleiding

Er was misschien eens een land in Oost-Afrika, Rwanda, waar er olifanten leefden.

Ze wogen wel 6 ton. De leider van de kudde was een zorgzame moeder van 3 kleine olifantjes. Iedere middag liepen ze allemaal mooi op een rijtje op zoek naar water.

Midden

Het waren luie olifanten, maar op een dag besloten ze om de natuur in te trekken.

Het kleinste, schattigste olifantje trapte op een giftige tand van de koningscobra. Hij liep meteen naar zijn mama. Gelukkig had de moederolifant meteen een goed idee. Ze keek omhoog, zocht een insect op een boomstam en zoog het op met haar slurf. **GGGSLLLURP!!** Ze kauwde krachtig op het insect, spuugde het uit en legde het smeùige papje op de poot van haar zoon. Eerst had het diertje nog veel pijn, maar dankzij het papje van insecten, genas de wonde zienderogen. Nadien kon hij weer op zijn pootjes staan en maakte hij een vrolijk geluid. TUUUUUUT!!!

Slot

Zo zie je maar dat dieren ook zichzelf kunnen verzorgen. Dus heb je ooit nog eens pijn aan je voet, denk dan aan de brakende olifant.

Antwoord

NIET WAAR!

Omdat het wetenschappelijk bewezen is dat de chimpansees hun wonden verzorgen met insecten en niet de olifanten.

Toelichting + weetjes

koningscobra

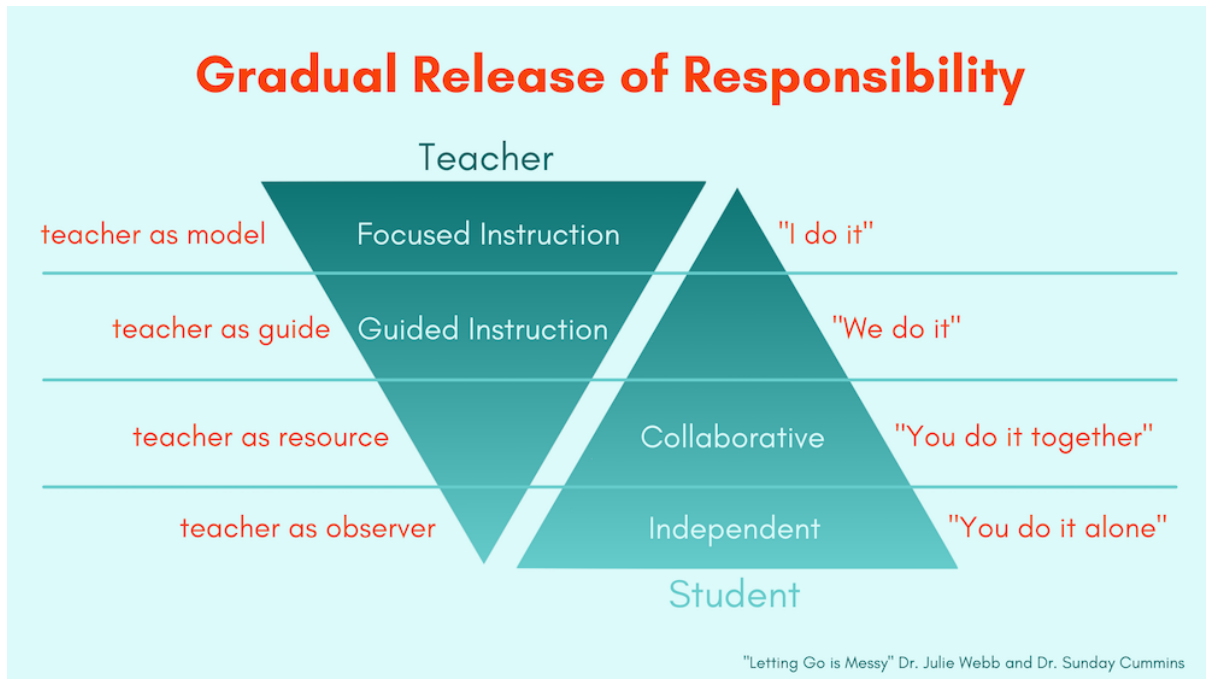
olifanten in Rwanda

chimpansees

Titel

Modelen of hardop denkend voordoen is een instructieprincipe dat je toelaat om denkprocessen die zich in je hoofd afspelen expliciet te maken. Dat is, zeker bij vaardigheden als lezen en schrijven, een bijzonder belangrijke stap.

Modelen kan op heel veel verschillende manieren, waarbij kinderen een steeds grotere rol krijgen en je als leerkracht dus steeds minder ondersteuning inbouwt. Die afbouw van ondersteuning zie je in onderstaand model.

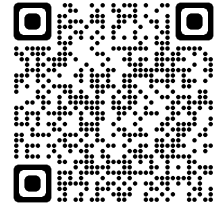
Starten doe je met een fase waarin jij als schrijfexpert het schrijven voordoet. Jij schrijft en verwoordt hoe je het schrijven aanpakt. Daarna volgt een fase waarin je als gids optreedt en dus samen met leerlingen schrijft. In een volgende stap schrijven leerlingen samen samen, waarbij je als informatiebron je rol speelt en zo het schrijven ondersteunt. Tot slot laat je leerlingen los en schrijven ze zelf, waarbij je observeert en bijstuurt waar nodig.

Dit fragment is een voorbeeld van **de leerkracht als gids**, waarbij leerlingen en leerkracht **samen** een tekst **schrijven**. Bij die interactieve vorm van schrijven, zijn een aantal aandachtspunten van belang:

- Modelen is een lesfase die je goed wil voorbereiden. Blijf echter zeker ook verwoorden waar je over twijfelt, hoe je omgaat met fouten... Net die momenten zijn voor kinderen erg herkenbaar.
- Stel heldere vragen, die duidelijk maken hoe je een tekst inhoudelijk opbouwt, hoe je vlottere zinnen vormt...
  - o 'Een land waar...'
  - o 'We gaan er een verhaal over vertellen. Wat doen die daar?'
  - o 'En wat gebeurt er daar? Stapt er niet toevallig een olifant op een...'
- Durf echter ook benoemen waar het, inhoudelijk of vormelijk, fout loopt. Verwoord daarbij zeker ook waarom je moeilijk doet. Verwijs gerust naar de tekstopbouw die leerlingen ondertussen kennen, het schrijfdoel...
  - o 'Als ze de hele tijd slapen, dan kunnen ze moeilijk wondes krijgen.' [inhoudelijk probleem]

- 'Dat is misschien meer iets om in ons midden te vertellen.' [tekstopbouw]
- 'We moeten nog iets meer vertellen over het land, dingen die echt waar zijn, zodat ze ons geloven.' [rekening houden met tekstdoel]
- Hou voldoende vaart in het modellen. Als je het goed aanpakt, dan krijg je een heel gedreven klas die bruist van de ideeën. Je kan echter niet met elk van die ideeën aan de slag. Hak voldoende snel knopen door, zodat het modellen niet te lang duurt.
- Model dus niet te lang en probeer gebruik te maken van de voorkennis van je leerlingen. Bouw, zeker in deze tweede stap, verder op wat leerlingen aanreiken. Bevraag dus zeker ook hun beweegredenen. Waarom willen ze iets veranderen? Iets toevoegen?
- Wissel gerust af tussen deze vormen van modellen. Na het samen schrijven van de inleiding kan je leerlingen zeker al even laten proberen om hun inleiding op papier te zetten.

URL: <https://youtu.be/rxfT38gMQnE>

In deze opname zie je hoe de juf samen met haar leerlingen het middendeel van het waargebeurde verhaal opstart. Daarbij grasduint de leerkracht door de digitale bronnen en bespreekt samen met de leerlingen welke info geschikt is om op te nemen in de tekst.

Ze tikt opnieuw zin per zin in zodat de lln. kunnen meevolgen hoe de tekst wordt opgebouwd. Om de zinnen langer te maken, stelt de juf heel gerichte vragen aan de leerlingen. Af en toe polst ze ook hoe een bepaald idee het best verwoord kan worden of laat ze de lln. zoeken naar een mooier woord of een meer gevarieerde zin. Nadat een zin afgewerkt werd, leest de juf deze zin hardop opnieuw voor om na te gaan of deze mooi klinkt.

De juf prijst leerlingen die ideeën aanbrengen voor de tekst. Zo motiveert ze hen om actief mee te werken tijdens het collaboratief schrijven.

Nadat de leerlingen allerlei weetjes over de onderzoekster hebben gegeven, besluiten ze dat deze info eigenlijk beter in de inleiding past. Door dit denkproces hardop te verwoorden, leren leerlingen dat schrijven procesmatig verloopt en de tekst steeds aangepast kan worden.

Titel

De dag dat apen doktertje speelden

Inleiding

Er was misschien eens een onderzoekster die in de bossen van Gabon verschillende apen aan het filmen was.

Alessandra Mascaro is evolutiebioloog. Sinds enkele jaren is ze bezig met het observeren van de chimpansees. Ze filmt omdat ze onderzoek doet over het gedrag in het dagelijkse leven van deze apensoort. In het nationaal park Loango in West-Afrika komt de onderzoekster al heel wat meer te weten over de chimpansees. De vrouw ontdekt iets enorm bijzonders, wat nog nooit iemand anders had gezien.

Midden

Het park is half zo groot als West-Vlaanderen. Er zijn verschillende diersoorten te vinden, onder andere olifanten, buffels en nijlpaarden. Maar Alessandra koos voor de chimpansees die in de bossen wonen.

Nadat ze heel wat kon analyseren over het samenleven en de levenswijze van de slimme chimpansees zag de vrouw dat de apen heel goed voor elkaar zorgen, net zoals een moeder voor haar kind zorgt. Mevrouw Mascaro was heel verwonderd over het gedrag van de chimpansees.

Op een dag zag het oog van de lens dit merkwaardig voorval. De chimpanseesmoeder zag dat haar zoon een gekwetste voet had. Daarna plukte ze een insect bzzzzzz... uit de lucht en vervolgens stak de moeder het insect in haar mond om het ten slotte als een

papje uit te smeren op de voetwonde. De andere apen van de familie stonden verbaasd toe te kijken.

Slot

Als je volgende keer een zalfje nodig hebt, zal je zeker denken aan hoe de apen dit doen.

Antwoord

WAAR

Toelichting + weetjes

- ☐ Alessandra filmde de 45 chimpansees maar liefst 22 keer om het werkelijk vast te stellen.
- ☐ Gabon ligt in West-Afrika, het nationaal park Loango ligt dicht tegen de Atlantische Oceaan.
- ☐ De chimpansees zijn de eerste apensoort die dit gedrag vertonen. Alessandra, de dierenarts, is de eerste die dit kan vastleggen.

URL: <https://youtu.be/H1G0SnY0Tlo>

Toelichting + weetjes

De orkaan noemde men Katrina.

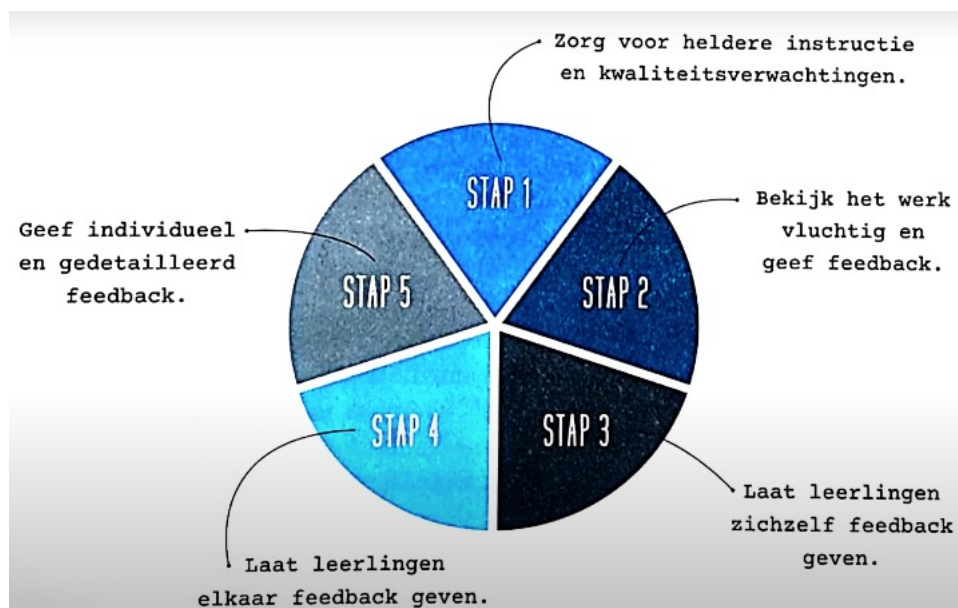
Er waren in totaal 36 gewapende dolfijnen.

Het dolfinarium noemt Marina Life Oceanarium Mississippi.

Ramp Onderzoeker Leo Sheridan zegt dat het dolfijnen zijn die terroristen kunnen verdoven zodat ze ondervraagd kunnen worden.

Feedback formuleren kan op verschillende manieren. Zo kan je gebruik maken van peer- en selffeedback, maar is ook feedback van een volwassene bijzonder belangrijk. In dit fragment zie je een voorbeeld van klassikale feedback, een vorm van feedback waarbij je als leerkracht een of meerdere tekstfragmenten klassikaal bespreekt. Op die manier kan je snel, dus zonder dat je elke tekst van feedback moet voorzien, een aantal veelvoorkomende aandachtspunten bespreken.

Op die manier sluit dit fragment nauw aan bij stap 2 uit het model van Speltincx en Vanhoof.

In het fragment zie je de juf samen met de kinderen een tekst aanpassen. Modellen zonder interactie laat je toe om snel bepaalde aanpassingen door te voeren. Een interactieve aanpak zoals in het fragment zorgt voor een hoge betrokkenheid, maar creëert ook het risico op discussie, heel diverse feedback (soms ook onterecht of naast de kwestie) en dus een lager tempo.

Heldere kwaliteitsverwachtingen (Stap 1) zijn cruciaal bij het geven van feedback. In het fragment merk je hoe de juf teruggrijpt naar typische tekstkenmerken die leerlingen in de voorbije lessen verkenden. Dat is een meerwaarde! Toch is het ook belangrijk om het totaalplaatje voor ogen te houden. Feedback formuleren is een evenwicht zoeken tussen uit- en inzoomen. Bespreek sowieso even de tekst als geheel en formuleer daarbij feedback vanuit je rol als lezer. Is alles duidelijk? Snap je alles? Begin daarmee. Geef de auteur een stem om zaken uit te klaren. Hou dus goed het totaalplaatje voor ogen, voor je inzoomt op stukken tekst, zinnen of zelfs woorden.

Zorg bij het bespreken voor een heldere focus. Let op, kinderen dwalen gemakkelijk af. Wees daar attent voor. Hogereordefeedback, bv. op structuur en typische tekstkenmerken, is uitdagend! In het fragment merk je hoe het vinden van een passende vergelijking niet gemakkelijk is. Durf die prikkel wel te geven. Kinderen zien relatief gemakkelijk tik- en spelfouten (=lagereordefeedback). Dat mag, maar doet de focus verdwijnen van hogereordeaspecten.

URL: <https://youtu.be/AJJnJcfXKug>

Beste leerkracht

Het uitgewerkte schrijfpakket in deze bundel kadert in het PWO-project 'Schrijven op School' van het expertisecentrum 'Onderwijsinnovatie' van hogeschool VIVES. Het illustreert hoe de zeven bouwstenen voor sterk schrijfonderwijs uitgewerkt kunnen worden in motiverende schrijflessen:

1. schrijfmotivatie
2. functionaliteit
3. interactie
4. strategie-instructie
5. feedback en evaluatie
6. transfer
7. digitale tools

Willen we onze leerlingen schrijfvaardiger maken, dan moeten leerkrachten maximaal inzetten op deze bouwstenen bij álle schrijfp opdrachten. Hopelijk wil jij hier mee werk van maken bij jouw schrijfp opdrachten in de klas!

Dit ontwikkelde schrijfpakket en de kijkwijzer op onze onderzoekswebsite kunnen je alvast helpen om bestaande (of totaal nieuwe) schrijfp opdrachten op de 7 bouwstenen af te stemmen en zo krachtig schrijfonderwijs aan te bieden.

Veel succes en alvast veel schrijfplezier voor jou en je leerlingen!